

ACADEMIA ROMÂNĂ
COMISIA DE ISTORIE A ORAȘELOR DIN ROMÂNIA

HISTORIA URBANA

Tomul XIX
2011

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

HISTORIA URBANA

Tomul XIX, 2011

SUMAR / CONTENTS

MEDIUL GEOGRAFIC ȘI DEZVOLTAREA ORAȘELOR / THE GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT AND CITIES' DEVELOPMENT

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU, <i>Târguri și mici orașe medievale din sud-vestul României și relația lor cu mediul natural / Commercial Settlements in the South-West of Romania and their Relationship with the Natural Environment</i>	3
CARMEN OPRESCU, <i>Mediul geografic și dezvoltarea Câmpulungului în epoca modernă. Dealul Flămânda / Geographical Environment and the Development of the Modern Câmpulung Town. Flămânda Hill</i>	27
VASILE CIOBANU, <i>Gazul metan și orașele din Transilvania / Methane Gas and Cities in Transylvania</i>	45

EVOLUȚIE ȘI REPREZENTARE URBANĂ / URBAN EVOLUTION AND REPRESENTATION

PAVEL MURDZHEV, <i>The Rise of Towns in the Byzantine and Bulgarian Lands, Thirteenth to Fourteenth Century</i>	55
VERONIKA NOVÁK, <i>Parcours urbains – représentation de l'espace aux 13e–17e siècles à travers les « Rues de Paris » / Urban Journeys – Representation of Space during the 13th–17th Centuries in the “Rues de Paris”</i>	85
MICHAEL WIECZOREK, <i>Timișoara – Phasen der Neuzeitlichen Stadtentwicklung im 18. und 19. Jahrhundert / Periods of Modern Urban Development in the 18th and 19th Centuries ...</i>	105
LAURENȚIU RĂDVAN, <i>Coloniștii germani, fondarea orașelor din țările române și metamorfozele istoriografiei românești din secolul al XX-lea / German Settlers, the Emergence of Towns in the Romanian Principalities and the Metamorphoses of Romanian Historiography in the 20th Century</i>	119

PROIECTE EDILITARE / URBAN PROJECTS

CODRIN MURARIU, <i>Considerații cu privire la inițiativele edilitare ale domniei lui Grigore Alexandru Ghica / Considerations on the Town Planning Measures during Grigore Alexandru Ghica's Reign</i>	141
DRAGOȘ MĂNDESCU, <i>Sistemele de alimentare cu apă și de canalizare în orașul Pitești până la 1900 / The Water Supplying and Sewerage System in Pitești up to 1900</i>	147

MIȘCARE SINDICALĂ ȘI ECONOMIE URBANĂ ÎN TRANSILVANIA /
UNION MOVEMENT AND URBAN ECONOMY IN TRANSYLVANIA

STÉPHANIE DANNEBERG, <i>Arbeitervereine und Gewerkschaftsbewegung in Kronstadt und Hermannstadt bis zum Ersten Weltkrieg / Labor Unions and Union Movement in Cluj and Sibiu Till World War I</i>	185
ARTUR LAKATOS, <i>Industria orașului Cluj în ajunul naționalizării / The Industry of Cluj City in the Eve of Nationalization</i>	203

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE / BOOK REVIEWS

LAURENȚIU RĂDVAN, <i>At Europe's Borders: Medieval Towns in the Romanian Principalities</i> . Brill: Leiden, Boston, 2010, 613 p. (<i>Dan Dumitru Iacob</i>)	223
<i>Magyar városörténeti atlasz 1. Sopron / Hungarian Atlas of Historic Towns No. 1. Sopron</i> . Ferenc Jankó, József Kücsán și Katalin Szende, cu contribuția lui DÁVID FERENC, KÁROLY GODA și MELINDA KISS. Sopron: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára / Sopron Archives of Győr-Moson-Sopron, 2010, 88 p. + 23 pl. (<i>Dan Dumitru Iacob</i>)	225
<i>Atlas istoric al orașelor din România. Seria A. Moldova. Fascicula 2. Siret / Städtegeschichteatlas Rumäniens. Reihe A. Moldau. 2. Lieferung. Sereth</i> . Text: VICTORIA PARASCHIVA BATARIUC, ȘERBAN DRAGOMIRESCU, DAN DUMITRU IACOB (coord. / Hrsg.). Hărți / Karten: MARIANA VLAD. Traducere / Übersetzung: SIGRID PINTER. București: Academia Română. Comisia de Istorie a Orașelor din România – Editura Enciclopedică, 2010, XII f. + VII pl. (<i>Maria-Emilia Țiplic</i>)	228
<i>Două republicări mult așteptate: EUGENIA GRECEANU – Ansamblul urban medieval Pitești și Ansamblul urban medieval Botoșani (Teodor Octavian Gheorghiu)</i>	229
PAUL LUCIAN BRUSANOWSKI, <i>Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval</i> . Presa Universitară Clujeană: Cluj-Napoca, 2007, 257 p. (<i>Maria-Emilia Țiplic</i>)	232
<i>Marosvásárhely történetéből 2. Új- és legújabbkori tanulmányok. Összeállította és sajtó alá rendezte PÁL-ANTAL SÁNDOR, NOVÁK CSABA ZOLTÁN</i> . Marosvásárhely: Mentor kiadó, 2007, 273 p. [<i>Pagini din istoria orașului Târgu-Mureș. Vol. 2. Studii din epoca modernă și contemporană</i> . Editori: PÁL-ANTAL SÁNDOR și NOVÁK CSABA ZOLTÁN. Târgu-Mureș: Editura Mentor, 2007, 273 p.] (<i>Fodor János</i>)	234
RADU IACOB-MORTENI, MĂDĂLINA ȚIBRIAN CUCEANU, <i>Orașul Costești. Pagini de monografie</i> . Editura Universității din Pitești: Pitești, 2009, 256 p. (<i>Dragoș Măndescu</i>)	237
<i>București – 550 de ani de la prima atestare documentară 1459–2009</i> . Coordonator RADU OLTEANU. Texte de CONSTANTIN REZACHEVICI, ADRIAN-SILVAN IONESCU, EMANUEL BĂDESCU, CEZARA MUCENIC, ADRIAN MAJURU. Editat de ArCub – Centrul de proiecte culturale al Primăriei Municipiului București, [2009], 290 p., il. (<i>Anda-Lucia Spânu</i>) ..	244
LILIANA POPA, <i>Oameni și cărți în Sibiul de altădată. Tipografi și tiparnițe, bibliofili și biblioteci, librari și librării în mărturie documentare</i> . Hermannstadt / Sibiu: Schiller Verlag / Editura Schiller, 2010, 376 p. (<i>Anda-Lucia Spânu</i>)	246
CORNELIU CRĂCIUN, <i>Viața cotidiană în Oradea interbelică</i> . Oradea: Editura Primus, 2010, 272 p. + 1 h. (<i>Vasile Ciobanu</i>)	247

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ / THE SCIENTIFIC LIFE

Sesiunea de comunicări științifice a Comisiei de Istorie a Orașelor din România <i>Mediul geografic și dezvoltarea orașelor</i> . Pitești, Muzeul Județean Argeș, 28–29 octombrie 2010 (<i>Dragoș Măndescu</i>)	251
Al XXI-lea Congres Internațional de Științe Istorice, Amsterdam, 22–28 august 2010 (<i>Laurențiu Rădvan</i>)	252

TÂRGURI MEDIEVALE DIN SUD-VESTUL ROMÂNIEI ȘI RELAȚIA LOR CU MEDIUL NATURAL

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU

Faptul că așezările rurale apărute spontan sunt într-o perfectă simbioză cu situl ales și cu spațiul de referință, este de mult probat prin studii diverse. Așezările care au depășit acest statut și au căpătat în decursul timpului funcții comerciale sau de concentrare zonală, sau cele care au fost fondate cu scopurile respective (să le numim pe toate „târguri”), par a se supune altor reguli: trasee viare, oportunități economico-financiare, concentrări de populație etc. Acest studiu încearcă să ofere o nouă perspectivă asupra fenomenului, oprindu-se asupra acelor așezări oscilând între statute rurale și urbane și care se dovedesc a avea amplasamente alese cu grijă în funcție de caracteristicile mediului natural: relief, vegetație, ape de suprafață și freatice, însoțite, bogății naturale subterane. Studiile de caz selectate aici sunt fie ale unor mici orașe cu statute oscilante (Lipova, Cenad, Oravița), fie ale unor așezări rurale care au atins statute de târg (Făget, Ciacova, Sânnicolau Mare, Pecica, Ineu, Sebiș, Pâncota). Una dintre concluzii este că marea majoritate a așezărilor medievale (unele parcurgând și o etapă sau etape otomane) sunt atent amplasate și conformate în raport cu mediul natural, excepțiile fiind aproape complet excluse sau fiind corectate ulterior.

Baza studiului o constituie relația dintre datele istorice și primele ridicări topografice de secol XVIII, care informează mulțumitor asupra morfo-structurilor medievale târzii, anterioare eventualelor sistematizări habsburgice. Deasemenea, se urmărește modul în care această relație cu mediul natural se menține în cadrul extinderilor ulterioare, precum și unele tendințe actuale.

Cuvinte cheie: târg, Evul Mediu, Banat-Crișana, România, mediu natural.

MEDIUL GEOGRAFIC ȘI DEZVOLTAREA CÂMPULUNGULUI ÎN EPOCA MODERNĂ. DEALUL FLĂMÂNDA

CARMEN OPRESCU

Flămânda este dealul care se învecinează cu orașul Câmpulung Muscel pe lungimea acestuia, paralel cu lunca râului Târgului, pe malul stâng. În vechime, acest mal se afla în afara ariei locuite. În epoca modernă dealul Flămânda a devenit un loc mai special și frecventat datorită:

- solului acestuia și expunerii la soare favorabile livezilor și legumelor;
- Schitului Mărculești-Flămânda (1765), pe locul căruia se află acum biserica Flămânda (1940), numită „Biserica miresei”;
- Cimitirului Flămânda, cimitirul principal al orașului, înființat între 1860 și 1883;
- imaginii spectaculoase a orașului, dealurilor din apropiere și munților din fundal, care fac din dealul Flămânda un spațiu de petrecere a timpului liber, apreciat de asemenea de către primul rege al României, Carol I, care dorea să construiască o reședință de vară acolo, dar cumpărarea terenului a fost refuzată de către comunitate;
- Școala Normală pentru învățători „Carol I”, al cărei sediu central era construit într-un stil arhitectonic spectaculos, specific pentru România acelor timpuri, a fost inaugurată în 1896.

Este important pentru locuitorii orașului Câmpulung, platoul din partea de sud-vest a dealului, lângă Școala Normală pentru învățători „Carol I” și nu departe de Mănăstirea Negru Vodă. Acesta este locul în care are loc târgul de Sf. Ilie de aproape o jumătate de secol (1923–1970), și locul unde se află stadionul orașului din 1945. De la acest platou pornește, de asemenea, șoseaua care leagă Câmpulung de Târgoviște și alte sate din împrejurimi, șosea din

care pornește un drum foarte scurt spre cimitir, ajungând la fostul schit și la satele din apropiere, care au ajuns temporar suburbii ale Câmpulungului.

Recent, construcția caselor de-a lungul șoselei din zonă va duce la transformarea acestei zone în unul din cele 8 cartiere ale orașului Câmpulung, cartierul „Flămânda”.

Cuvinte cheie: Câmpulung, oraș, dealul Flămânda, schit, cimitir, Carol I.

GAZUL METAN ȘI ORAȘELE DIN TRANSILVANIA

VASILE CIOBANU

Rolul bogățiilor subsolice, sare, cărbuni și țiței, în apariția și dezvoltarea orașelor este bine cunoscut și cercetat. Exploatarea gazului metan în România a început în primul deceniu al secolului XX și rolul său în dezvoltarea unor centre urbane este insuficient cercetat. În acest articol ne-am propus să stabilim legătura între exploatarea și folosirea gazului metan și dezvoltarea orașelor transilvănene situate în apropierea acestei resurse. Pentru această cercetare am folosit presa și monografiile istorice ale unor orașe ca Târnăveni, Mediaș, Turda. După introducerea gazului metan, unele fabrici l-au folosit drept combustibil sau materie primă, cum a fost cazul la Copșa Mică.

Construirea acestor unități industriale a determinat creșterea populației acestor centre, dezvoltarea și modernizarea lor în perioada dintre cele două războaie mondiale. Dar și după al Doilea Război Mondial gazul metan a avut un rol important în dezvoltarea unor centre urbane mai mici ca: Mediaș, Copșa Mică și Târnăveni. În orașele transilvănene mai mari – Sibiu, Cluj, Brașov – introducerea gazului metan nu a avut un impact așa mare; aici el a fost folosit mai curând pentru fabrici și pentru consumul casnic.

Ca factor de mediu, gazul metan s-a dovedit deci un factor de dezvoltare a orașelor transilvane.

Cuvinte cheie: gaz metan, orașe transilvănene, dezvoltare, mediu natural, Mediaș, Turda, Copșa Mică, Târnăveni.

DEZVOLTAREA ORAȘELOR ÎN ȚĂRILE BIZANȚULUI ȘI BULGARIEI, SECOLELE XIII-XIV

PAVEL MURDZHEV

Acest studiu încearcă o reevaluare a conceptelor istoriografice ce privesc modelele de dezvoltare economică din Sud-Estul Europei. Este vorba de o analiză ce depășește granițele naționale și regionale și care încearcă să includă modelul economic bizantino-bulgar în dezbateră ce privește tranziția de la feudalism la capitalism. Printr-o atentă examinare a structurilor sociale și economice urbane, precum și pe baza cercetării creșterii populației, lucrarea demonstrează că orașul din evul mediu târziu din Balcani a urmat cursul general de creștere economică urmat și de orașele-state din Italia, devenind astfel parte a mediului socio-economic din restul Mediteranei.

În lucrarea de față, orașul din Bulgaria medievală târzie este conceptualizat mai degrabă ca un *explanandum* (nu un *explanans*), parte a mediului social și economic, și nu ca entitate distinctă. De aceea, mediul rural reprezintă o componentă esențială pentru înțelegerea dezvoltării socio-economice urbane. Orașul și hinterlandul său sunt conceptualizate ca două elemente ce aparțin aceleiași structuri, și nu ca două entități separate și opuse. Cercetarea noastră este inter-disciplinară, integrând sursele scrise și datele arheologice ce privesc:

morfologia așezărilor urbane și rurale, structura gospodăriilor, ceramica, producția și circulația monedelor etc.

Cuvinte cheie: oraș, hinterland, istorie economică, istorie bizantină, Europa de Sud-Est.

PARCURSURI URBANE – REPREZENTĂRI ALE SPAȚIULUI DIN SECOLELE XIII-XVII DIN „STRĂZILE PARISULUI”

VERONIKA NOVÁK

Lucrarea tratează un gen particular, și anume lista străzilor aflată într-un manuscris și ghidaje tipărite ale Parisului din 1300 până în secolul al XVII-lea, și are drept scop de a arăta faptul că analiza formei și conținutului acestor liste poate dezvălui multe aspecte importante și transformări ale reprezentării spațiului între perioada Evului Mediu și cea a Epocii Moderne. Lista străzilor pariziene din acea perioadă este structurată în ordine topografică: au fost create itinerarii virtuale care acoperă teritoriul orașului. Caracteristicile formale ale listelor de străzi, enumerarea și itinerariul erau unelte importante în constituirea ghidului pelerinului, a rolurilor fiscale etc.: aceste modalități evidențiază rolul cartografierii verbale în reprezentarea medievală a spațiului. Reconstruirea călătoriei realizată prin succesiunea străzilor ne permite să explorăm rolul zidurilor și al unităților teritoriale oficiale ale orașului (districte, parohii). De fapt, aceste limitări oficiale nu joacă un rol atât de important, itinerariile par a se supune unei împărțiri străvechi a orașului de către râul Sena și memoriei persistente a vechilor ziduri. În final, schimbările importante în listele din document: rolul tot mai mare jucat de hărțile grafice ale orașului, predominanța ordinii alfabetică și nașterea unei metropole de necontrolat.

Cuvinte cheie: spațiu urban, nume de străzi, itinerarii, ghiduri ale Parisului, folosirea socială a spațiului.

TIMIȘOARA – FAZELE DEZVOLTĂRII URBANE MODERNE ÎN SECOLELE XVIII–XIX

MICHAEL WIECZOREK

Dezvoltarea urbană a Timișoarei a fost semnificativă în secolele XVIII și XIX în timpul stăpânirii Austriei și Austro-Ungariei. Invazia trupelor habsburgice sub conducerea lui Eugen de Savoia în Timișoara, în anul 1716, a marcat începutul erei moderne și al proiectului cel mai mare de civilizație din regiune: transformarea cetății și geneza peisajului cultural al Banatului. După înlăturarea ultimelor rămășițe medievale, Timișoara a fost complet redesenată și reconstruită în forma ideală a unei fortărețe moderne. Planificarea centralizată, în particular calea administrației și împărțirea țării, tipurile de serii și standarde pentru desenul și construcțiile din industrie au provocat o unitate remarcabilă a formelor, structurilor și funcțiilor.

În 1781, Timișoara a devenit oraș liber în Regatul Maghiar. Influența austriacă asupra procesului de modernizare în mediul urban, care a descrescut pas cu pas în deceniile următoare, când administrația habsburgică a fost înlocuită cu structurile administrative municipale. Prin urmare, orașul însuși a putut beneficia de creșterea economică, care s-a bazat pe procesul de industrializare început târziu. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Timișoara a devenit unul din cele mai dezvoltate orașe industriale din sud-estul Europei.

Dezvoltarea urbană a Timișoarei este un exemplu de schimbare a rolului mărimii unui oraș din istoria modernă și asupra eliberării culturii urbane moderne. În timp de două secole

Timișoara s-a dezvoltat de la o fortăreață militară situată într-o mlaștină sălbatică la un centru economic și industrial. În timp ce farmecul Imperiului Austriac dispărea, au fost create structuri de bază care dominau parțial felul în care viața era trăită până acum.

Cuvinte cheie: Timișoara, dezvoltare urbană, industrializare, schimbare culturală, modernitate.

COLONIȘTII GERMANI, FONDAREA ORAȘELOR DIN ȚĂRILE ROMÂNE ȘI METAMORFOZELE ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL XX

LAURENȚIU RĂDVAN

Studiul de față își propune să analizeze modul în care istoriografia română a abordat problema relației dintre coloniștii germani și formarea orașelor medievale din țările române. Din această perspectivă, spre deosebire de Polonia sau Ungaria, orașele medievale din Țara Românească și Moldova au fost cercetate doar tangențial de istoricii din ultimul secol. De la A.D. Xenopol până la Constantin C. Giurescu, mai mulți cercetători s-au arătat interesați de modul în care au apărut orașele de la sud și est de Carpați, însă puțini au fost cei ce au avut o imagine de ansamblu asupra acestui proces istoric și puțini au încercat o abordare comparată, pentru a vedea dacă geneza orașelor din aceste zone face parte dintr-un model mai larg, ce cuprinde o regiune mai mare a continentului. S-a preferat mai degrabă să se pună accent pe particularitățile locale, procesul de urbanizare fiind scos din contextul istoric al evului mediu târziu.

Pe de o parte, unii istorici au susținut că orașele au apărut ca centre preponderent comerciale, cu susținerea unor elemente venite din exterior (coloniști), interpretare ce a primit susținere încă de pe vremea când istoriografia românească făcea trecerea de la romantism la pozitivism (Xenopol, Iorga, apoi Panaitescu, ca un prim punct de vedere). Pe de altă parte, în special în perioada comunistă, cu reflexe până în ziua de astăzi, s-au preferat interpretări ce minimalizau, chiar negau, rolul coloniștilor în apariția orașelor. În schimb, a fost susținută o viziune autohtonistă, ce favoriza un caracter local pentru întreaga societate medievală din Principatele Române, inclusiv pentru orașe, care, potrivit acestor interpretări, ar fi evoluat pe o cale proprie, cu puține influențe din afară. În acest studiu ne propunem să explicăm motivele ce au stat în spatele unor schimbări radicale de perspectivă din partea unor istorici, precum și relațiile pe care aceștia le-au avut cu cei ce dirijau istoriografia din România, în special în anii 50-60.

Cuvinte cheie: orașe medievale, coloniști, urbanizare, istoriografie, P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA INIȚIATIVELE EDILITARE ALE DOMNIEI LUI GRIGORE ALEXANDRU GHICA

CODRIN MURARIU

Deși afectată din pricina ocupației și corupției, domnia lui Grigore Alexandru Ghica în Moldova (1849–1859 și 1854–1956), se caracterizează prin multiple eforturi pentru îmbunătățirea și înnoirea tuturor domeniilor guvernării, unul dintre ele referitor la măsurile de urbanism. În opinia noastră, aceste eforturi s-au manifestat în două feluri: donații bănești făcute de către prinț și inițiativele instituționalizate organizate, venite de la guvernul lui. În timp ce prima categorie a inițiativelor lui sunt ilustrate, spre exemplu, de finanțarea pentru realizarea completării unui apeduct, cea de-a doua avea ca obiectiv principal pavarea

majorității străzilor ieșene. Este demn de semnalat că primul tip de măsuri au avut un succes imediat mai mare decât cel de-al doilea, care a fost afectat în mod negativ de lipsa de experiență, de delapidări și lipsa financiară, mai ales în timpul ocupației străine.

Cuvinte cheie: inițiativă urbană, planificare, pavare, infrastructură, administrare, Moldova.

SISTEMELE DE ALIMENTARE CU APĂ ȘI DE CANALIZARE ÎN ORAȘUL PITEȘTI PÂNĂ LA 1900

DRAGOȘ MĂNDESCU

La începutul epocii moderne, apa potabilă era obținută de populația Piteștiului din cișmele și puțuri, însă calitatea acesteia nu excela. Proiectele de amploare ale Primăriei Piteștiului în domeniul alimentării orașului cu apă potabilă debutează în anul 1882, când se hotărăște inițierea unui sistem de captare a izvoarelor de la Valea Stancii (Pădurea Trivale) și construirea unei rețele de conducte pentru aducțiunea apei în oraș. În 1884 se fixa și o a doua sursă de apă potabilă pentru oraș, și anume izvoarele de lângă Biserica Sf. Ilie. Pentru realizarea operațiunilor de foraj ca și pentru construirea apeductului s-a apelat la fabrica Franz Walser din București. Delegatul acesteia pentru executarea lucrărilor a fost inginerul Iosif Matei Brâncoveanu. Lucrările se vor finaliza în anul 1885, rețeaua având o lungime totală de 3.363 m. O nouă etapă în evoluția sistemelor de alimentare cu apă a orașului Pitești s-a înregistrat în perioada 1897-1898, lucrările fiind coordonate de colonelul Alexandru Budișteanu. Noua sursă de apă potabilă care se adăuga acum celor de la Valea Stancei și de la Biserica Sf. Ilie era cea de la Podul Balasache.

În privința sistemului de canalizare și evacuare a apelor uzate și pluviale, primele preocupări mai consistente s-au înregistrat către mijlocul sec. al XIX-lea, prin încercările municipalității de a canaliza cursurile de apă ce treceau prin oraș (Scorobaia, Mislea, Trivalea). Abia în anii 1862 și 1863 Primăria intenționa realizarea a două canale subterane în zona centrală a orașului, pe Str. Doamna Bălașa, respectiv Str. Șerban Vodă, prin care apele pâraielor să fie captate și apoi evacuate. Până în anul 1891, principalele artere ale centrului orașului erau prevăzute cu un sistem relativ unitar de canalizare. Partea sudică a orașului va fi racordată la acest sistem în anul 1894.

Deși aflat în mijlocul unei bogate rețele hidrografice, Piteștiul a beneficiat târziu, abia în ultimele două decenii ale sec. al XIX-lea, de un sistem coerent de alimentare cu apă. Același lucru se poate afirma și în privința sistemului de canalizare și de evacuare din oraș a apelor uzate. Etapele realizării acestor sisteme au fost marcate de discontinuitate, de permanente căutări, încercări și experimente mai mult sau mai puțin reușite. Cauzele acestor reale dificultăți sunt multiple: în primul rând, desigur, trebuie să avem în vedere problemele financiare cu care se confruntau autoritățile, dar și faptul că problema alimentării populației cu apă curentă nu a fost întotdeauna o prioritate pentru aceleași autorități administrative; apoi ar trebui invocate și nesianzabilitatea antreprenorilor, dar și lipsa de experiență a municipalității în derularea unor astfel de proiecte tehnice importante. Sistemele din secolul al XIX-lea de alimentare cu apă și de canalizare nu și-au dovedit viabilitatea în condițiile unui oraș în continuă expansiune și nu au rezistat probei timpului. Ambele au fost abandonate în totalitate, sistemul actual avându-și originile în proiectele tehnice și edilitare din primii ani ai sec. XX.

În elaborarea acestui material documentar au fost utilizate, în cea mai mare parte, fonduri arhivistice relevante pentru intrarea în modernitate a orașului Pitești, documente rămase până acum inedite.

Cuvinte cheie: Pitești, sec. al XIX-lea, lucrări edilitare, apă potabilă, canalizare.

SOCIAȚII MUNCITOREȘTI ȘI MIȘCARE SINDICALĂ LA BRAȘOV ȘI SIBIU PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

STÉFANIE DANNEBERG

De la sfârșitul războiului vama din anul 1891, în Transilvania se observă un avânt economic. Nu era totuși nicio revoluție industrială: la cumpăna veacurilor predominau încă la Sibiu, ca și la Brașov, meseriile și întreprinderile mici. Populația din județele Brașov și Sibiu, ca și de pe întregul Pământ Rega, era încă predominant țărănească. O trecere la industria de fabrică s-a produs mai încet la Sibiu decât la Brașov. Industrializarea Transilvaniei, în comparație cu aceea din Europa Apuseană, încă în faza de pornire, a fost însoțită de apariția primelor sindicate la începutul secolului XX.

Nu muncitorii industriali au fost primii „muncitori”, ci calfele de meseriași. De aceea, primii membri de sindicat sibieni și brașoveni au fost calfe și ajutoare. Înainte de a exista mișcarea sindicală s-au dezvoltat treptat asociații și case muncitorești organizate în anii 1870 ca asociații pe specializări. Ultimele s-au înmulțit în anii 1890. Nu trebuie omisă, de asemenea, nici existența asociațiilor paralele, respectiv muncitorești. Această evoluție a suferit represiuni și urmăriri timp de câțiva ani. Au urmat greve și demonstrații de stradă, cu cereri economice și politice: remarcabili pentru mișcarea muncitorească au fost anii 1905–1907 și 1910–1914. Totuși, sindicatele din Sibiu și Brașov au ajuns la un mare număr de membri până la Primul Război Mondial. Dar ele au avut mai puțin succes în atragerea muncitorimii din puținele fabrici mari.

Cuvinte cheie: Transilvania, cumpăna veacurilor, muncitori, mișcare sindicală, asigurări de sănătate.

INDUSTRIA ORAȘULUI CLUJ ÎN AJUNUL NAȚIONALIZĂRII

ARTUR LAKATOS

Acest studiu tratează problematica vieții industriale din orașul Cluj, în perioada 1944–1948.

Bazat pe o cercetare multidisciplinară și profundă, sursele folosite fiind, în principal, pe materiale din arhive și articole ale unor reviste de specialitate, încearcă să ofere o imagine complexă ale întreprinderilor importante, principalele caracteristici ale procesului de producție, problemele producției, etc. La sfârșitul prezentării am examinat și problema șomajului din perioada respectivă. Deoarece este vorba de o lucrare din domeniul istoriei economice, studiul se concentrează în primul rând asupra datelor obiective de producție, și totodată încearcă să le plaseze pe aceștia în împrejurimile economice și sociale ale perioadei respective.

Cuvinte cheie: industrie, dezvoltare, orașul Cluj, fabrica Dermata, șomaj, industrie grea.

***MEDIUL GEOGRAFIC ȘI DEZVOLTAREA ORAȘELOR /
THE GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT AND CITIES' DEVELOPMENT***

**TÂRGURI ȘI MICI ORAȘE MEDIEVALE DIN SUD-VESTUL ROMÂNIEI
ȘI RELAȚIA LOR CU MEDIUL NATURAL**

TEODOR OCTAVIAN GHEORGHIU*

**COMMERCIAL SETTLEMENTS IN THE SOUTH-WEST OF ROMANIA AND THEIR
RELATIONSHIP WITH THE NATURAL ENVIRONMENT**

Abstract. The fact that the “spontaneously” developed rural settlements are in a perfect “symbiosis” with the chosen site and the reference space, has long been proved by various studies. Those settlements that rose above this status and gained in time commercial or zonal concentration functions, or the ones founded with these purposes (let’s call them “commercial towns”), seem to have been governed by other rules: road system, economic and financial opportunities, concentration of population etc. This study tries to offer a new perspective over this phenomenon, taking a closer look at those settlements that are shifting back and forth between rural and urban status and prove to have carefully chosen locations in relation with the natural environment: landscape, terrain, vegetation, water resources, sunlight, mineral resources. The selected case studies are for either small towns with rural-urban shifting status (Lipova, Cenad, Oravița), or villages that achieved a commercial settlement status, where market places were permanently established (Făget, Ciacova, Sânnicolau Mare, Pecica, Ineu, Sebiș, Pâncota). One of the conclusions is that the great majority of the medieval settlements (some of them incorporating Ottoman influences) were carefully located in relation with and adapted to the natural environment, with very few exceptions, most of which being subsequently corrected. The approach is based on a comparative study of historical documents and the first topographical maps from the 18th century, which provide reasonably accurate information on the late medieval urban morphology, prior to possible modernization programs from the Habsburg Empire era. The study also follows the way in which this relation with the natural environment is preserved in the later development of these settlements, including a look at more recent trends.

Keywords: town, medieval, Banat-Crișana, nature, relation.

Studii recente referitoare la habitatul rural din zona Banat-Crișana au relevat, mai presus de orice dubiu, relația firească între loc și ansamblul locuit care îl utilizează.

* Teodor Octavian Gheorghiu, Ph.D., architect, professor, “Politehnica” University of Timișoara, Faculty of Architecture, str. Traian Lalescu, 2A, 300223, Timișoara, Romania, e-mail: teodor.gheorghiu@arh.upt.ro

MEDIUL GEOGRAFIC ȘI DEZVOLTAREA CÂMPULUNGULUI ÎN EPOCA MODERNĂ. DEALUL FLĂMÂNDA

CARMEN OPRESCU*

GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT AND THE DEVELOPMENT OF THE MODERN CÂMPULUNG TOWN. FLĂMÂNDA HILL

Abstract. Flămânda is a hill that borders in length the town of Câmpulung Muscel, parallel to the meadow of the river Râul Târgului, on his left bank. In ancient times, this bank was outside the inhabited area. In modern times, however, Flămânda has become a special and much frequented place thanks to:

- its soil and sunlight conditions favorable to engaging in fruit growing and gardening;
- Mărculești-Flămânda Hermitage (1765), now replaced by the Flămânda Church (1940), called “The Bride Church”;
- Flămânda cemetery, the main cemetery of the town, founded between 1860 and 1883;
- spectacular views over the city, the nearby hills and mountains in the distance, which turned Flămânda into a real leisure space, also appreciated by the first king of Romania, Carol I, who wished to build a summer residence there, but the land purchase was, however, refused by the townsfolk community;
- “Carol I” Normal School for teachers, whose headquarter, with a spectacular architecture specific for those times in Romania, was inaugurated in 1896.

It can be added the importance, for the modern age townspeople in Câmpulung, of the plateau from the South-Western part of the hill, near the “Carol I” Normal School for Teachers and not far away from the Negru Vodă Monastery. It is the place where the Saint Ilie annual Fair took place for almost half of century (about 1923-1970), and the place where the town’s stadium has been located since 1945. From this plateau also started the road linking Câmpulung to the town of Târgoviște and to several others surrounding villages, road from which falls off the very short road to the cemetery, continuing to the former hermitage and to other nearby villages, some of them being temporarily Câmpulung suburbs. Currently, building houses along the roads in the area led to making it one of the eight districts of the town of Câmpulung, neighborhood “Flămânda”.

Keywords: Câmpulung, town, Flămânda hill, Hermitage, cemetery, Carol I.

Flămânda este un deal care mărginește vatra Câmpulungului muscelan, pornind spre nord-vest din lunca Râului Târgului, aproape paralel cu malul lui stâng. În vechime, el era în afara zonei locuite. În epoca modernă însă, dealul a atras construirea unui întreg cartier al orașului în jurul lui (fig. 1 și 9).

* Carmen Oprescu, Ph. D. in Art History; art historian, associate professor, University of Pitești, Faculty of Orthodox Theology, str. Târgu din Vale, nr. 1, 110040, Pitești, județul Argeș, Romania, e-mail: carmenjiop@yahoo.com

GAZUL METAN ȘI ORAȘELE DIN TRANSILVANIA

VASILE CIOBANU*

METHANE GAS AND CITIES IN TRANSYLVANIA

Abstract. The role of the subsoil wealth, like salt, coals and rock oil in the appearance and development of cities is well known and thoroughly researched. The exploitation of methane in Romania started in the first decades of the 20th century and its role in the development of some urban centers is still insufficiently researched. In this article, we are trying to establish a connection between the exploitation and usage of methane and the development of Transylvanian cities, situated near areas where this resource can be found. For this research we made use of the press and the monographs on the history of cities like Târnăveni, Mediaș, Turda. Soon after the introduction of methane, many factories using it as fuel or as raw material appeared in these centers; such was the case of Copșa Mică. The construction of these industrial units determined the population growth in these cities, their development and their modernization in the period between the two World Wars. But even after World War II methane had an important role in the development of some midsize urban centers like Mediaș, Copșa Mică and Târnăveni. Larger Transylvanian cities – Sibiu, Cluj, Brașov – did not experience as such the impact of methane the introduction; here it was rather used for factories and domestic consumption. As an environmental factor, methane gas has proved to be also a growth factor for small Transylvanian cities.

Keywords: methane gas, Transylvanian cities, development, natural environment, Mediaș, Turda, Copșa Mică, Târnăveni.

Bogățiile subsolului și exploatarea lor au dus dintotdeauna la apariția și la dezvoltarea unor așezări. Sunt binecunoscute și cercetate exploatarea sării și „ocnele” (Tg. Ocna, Ocna Mureș, Ocna Dej etc.)¹, exploatarea minereurilor și „băile” (Baia de Arieș, Baia Mare, Baia Sprie, Baia de Aramă etc.)², exploatarea cărbunelui și

* Vasile Ciobanu, Ph.D. in History, researcher at the Institute for Research in Social Sciences and Humanities from Sibiu, Bulevardul Victoriei, 40, 550024, Sibiu, Romania, e-mail: vasileciobanu47@yahoo.com

¹ Paul Niedermaier, „Ortschaften des siebenbürgischen Salzbergbau im Mittelalter”, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde (I–III)* 40 (1997): 117–145; 41 (1998): 9–20; 42–43 (1999–2000): 85–105; Simion Balteș, Nicolae Nistor, *Ocna Sibiului. File de cronică* (București: Editura Sport-Turism, 1986); Nicolae Dobra, *Ocna Mureș. Monografie* (Alba Iulia: Consiliul Local Ocna Mureș, 1886); Corneliu Tamaș, *Istoria orașului Ocnele Mari* (Râmnicu Vâlcea: Editura Conphys, 1996).

² Paul Niedermaier, „Bergbauorte Siebenbürgen im Mittelalter”, în Rainer Slotta, Volker Wollmann, Ion Dordea (eds) *Silber und Salz in Siebenbürgen*, vol. I (Bochum: 1999), 98–108; Paul Niedermaier, „Siebenbürgische Ortschaften des Montanwesens im 16. und 17. Jahrhundert”, *Revue roumaine d'histoire*,

**EVOLUȚIE ȘI REPREZENTARE URBANĂ /
URBAN EVOLUTION AND REPRESENTATION**

**THE RISE OF TOWNS IN THE BYZANTINE AND BULGARIAN LANDS,
THIRTEENTH TO FOURTEENTH CENTURY**

PAVEL MURDZHEV*

Abstract. The essay attempts to reevaluate the reigning of historiographical concepts of pre-modern models of economic development in Southeastern Europe. It is a cross-national and cross-regional survey identifying the Byzantine/Bulgarian socio-economic model as part of the ongoing debate about European transition from feudalism to capitalism. Through an examination of modes of economic production, socio-property relations, urban morphology and social structure, as well as coin production and circulation, the paper demonstrates that the late medieval town in the Balkans followed the main trends of economic growth that are typically represented by the Italian city-states and formed thus a thriving part of the socio-economic environment of European Mediterranean.

In my paper, the town in late medieval Bulgaria is conceptualized as part of the socio-economic system rather than some isolated and distinctive entity. Therefore, the rural environment is an essential component for understanding urban socio-economic development: The town and its hinterland are conceptualized as two elements of the same structure rather than two opposing and separate entities.

Keywords: town and country, economic history, Byzantine history, Southeastern Europe.

By offering an analysis of the Byzantine socio-economic model from the viewpoint of urban development in late medieval Bulgaria,¹ this paper endeavors to challenge the long reigning historiographical preconception of economy of the Byzantine World² as a malfunctioning system, unique, and isolated from the wider

* Pavel Murdzhev, Ph.D. in European History, is an instructor at the University of Central Florida. His area of specialization is Medieval / Early Modern Urban History; Archeology and Economic History of Late Byzantium and its Slavic neighbors, the Balkans, Eastern Europe, the Ottoman Empire, and Mediterranean world. E-mail: Pavel.Murdzhev@ucf.edu

¹ The geographical area under consideration of the present paper includes core towns of the Second Bulgarian Empire, such as Turnovo, Preslav, Cherven, Shumen, Lovetch; and towns that in the course of the observed period were interchangeably ruled by Bulgarians, Byzantines, and Serbs such as Messembria, Philipopolis, and Melnik.

² The term "Byzantine World" is comprehended here as a regional, Southeastern European subdivision of the *Byzantine Commonwealth*, a term coined by Dmitry Obolensky that most precisely defines the basic characteristics of the Byzantine civilizational model: an international community, bound by the creed of Orthodox Christianity; the principles of Romano-Byzantine law, and the cultural standards of Byzantine Empire. In geographic terms it comprises the present day territories of

PARCOURS URBAINS – REPRÉSENTATION DE L’ESPACE AUX 13^E–17^E SIÈCLES À TRAVERS LES « RUES DE PARIS »*

VERONIKA NOVÁK**

URBAN JOURNEYS – REPRESENTATION OF SPACE DURING THE 13TH–17TH CENTURIES IN THE “RUES DE PARIS”

Abstract. The paper explores a particular genre, the lists of streets contained in the manuscript and printed guides of Paris from 1300 to the 17th century, and aims to show that the analysis of the form and the content of these lists can reveal several important aspects and transformations of the representation of space between the Middle Ages and the early modern era. The Parisian street lists of the period are structured in a topographical order: they create virtual itineraries covering the territory of the town. The formal characteristics of the street lists, the enumeration and the itinerary were important tools in the constitution of pilgrim guides, tax rolls etc.: these genres highlight the role of verbal mapping in the medieval representation of space. The reconstitution of the journeys formed by the succession of streets enables us to explore the role of the walls and of the official territorial units of the city (districts, parishes). In fact, these official limits do not play an important role, the itineraries only seem to obey to the ancient divisions of the city by the Seine river and to the persisting memory of the old walls. Finally, changes in the lists document important transformations: the growing role of graphic city maps, the domination of the alphabetical order, and the birth of the incontrollable metropolis.

Keywords: urban space, street names, itinerary, guides of Paris, social uses of space.

Les visages de la rue médiévale, ses usagers, ses usurpateurs, ses habitants, les rituels, les violences et les affaires qui s’y déroulent constituent depuis un certain temps une des thématiques en vogue des recherches historiques. Les usages sociaux, les pratiques, les conceptions, la représentation et la construction de l’espace sont devenus monnaie courante dans les textes historiques, mais aussi géographiques, sociologiques et anthropologiques.¹ On parle depuis une dizaine

* La présente étude a été supportée par la Bourse Bolyai János de l’Académie Hongroise des Sciences.

** Veronika Novák, assistant professor at the Department of Medieval and Early Modern History, University Eötvös Loránd, Budapest, Hungary, e-mail: novakveronika@freemail.hu

¹ Jean-Pierre Leguay, *La rue au Moyen Age* (Rennes: Éditions Ouest-France, 1984); *Die Strasse*, Gerhard Jaritz, Hrsg. (Wien: Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2001); *Rome. L’espace urbain et ses représentations*, éd. François Hinard et Manuel Royo (Paris: Presses de l’Université Paris-Sorbonne, 1991); *Images et pratiques de la ville (XVIe–XIXe siècles)*, éd.

TIMIȘOARA – PHASEN DER NEUZEITLICHEN STADTENTWICKLUNG IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT

MICHAEL WIECZOREK*

PERIODS OF MODERN URBAN DEVELOPMENT IN THE 18TH AND 19TH CENTURIES

Abstract. The urban development of Timișoara has been significantly shaped by the Austrian and Austro-Hungarian rule in the 18th and 19th century. The invasion of Habsburg troops under Eugene of Savoy in Timișoara in 1716 marks the beginning of the modern era and of the related big civilization projects in the region: the transformation of the fortified city and the genesis of the cultural landscape of Banat. After the removal of the last medieval traces, Timișoara had been completely redesigned and rebuilt in the ideal form of a modern fortress. The centralized planning, in particular the way of administrating and subdividing the land, as well as serial types and standards for the design and construction in the building industry provoked a remarkable unity of shapes, structures and functions. In 1781, Timișoara became an independent town in the Hungarian Kingdom. The Austrian influence on the modernization process in the urban environment decreased step by step in the next decades, when the Habsburg administration was replaced by municipal administrative structures. Hence, the city itself could benefit from economical growth, which was based on an early initiated industrialization process. By the end of the 19th century, Timișoara had become one of the leading industrial cities in South-eastern Europe. The urban development of Timișoara gives an example of the changing role of large cities in modern history and of the release of a modern urban culture. During two centuries, Timișoara developed from a military fortress situated in a wild swampland into an economic and industrial centre. Whereas the glamour of the Austrian Empire faded away, basic structures which have partially ruled the way of life up to now were set up.

Keywords: Timișoara, town, urban development, industrialization, cultural change, modernity.

Die heutige Altstadt von Timișoara wurde im 18. Jahrhundert, in Form und Struktur praktisch neu gegründet. Der mittelalterliche Siedlungskern wurde dabei vollständig überbaut. Die vorhandenen früheren Baustrukturen verschwanden bei der Modernisierung der Festungsstadt am Anfang der Neuzeit. Im heutigen historischen Stadtbild dominieren die Gebäude aus dem 18. und 19. Jahrhundert. Die historischen Bauten machen etwa ein Drittel der gesamten Bausubstanz aus. Neben dem Stadtzentrum erstreckt sich die Altstadt über weite Teile im Süden und

* Michael Wieczorek, MSc, architect and urban planner, doctoral candidate, University of Leipzig, Faculty of Economics and Management Science, Grimmaische Straße 12, 04109, Leipzig, Germany, e-mail: michael.wieczorek@gmx.net

COLONIȘTII GERMANI, FONDAREA ORAȘELOR DIN ȚĂRILE ROMÂNE ȘI METAMORFOZELE ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI DIN SECOLUL AL XX-LEA*

LAURENȚIU RĂDVAN**

GERMAN SETTLERS, THE EMERGENCE OF TOWNS IN THE ROMANIAN PRINCIPALITIES AND THE METAMORPHOSES OF ROMANIAN HISTORIOGRAPHY IN THE 20TH CENTURY

Abstract. The present study seeks to analyze how Romanian historiography has approached the relationship between German settlers and the emergence of Medieval towns. For Transylvanian towns, historians have highlighted the decisive part played by colonists arriving from Central and Western Europe in the creation of urban centres. Research has been supported by a large number of sources, both varied and relevant. However, the Romanian Principalities display historical and historiographic differences in this respect, for several reasons. Historically, unlike Transylvania, the two Principalities had developed political institutions following a Byzantine model, while towns borrowed institutional features from Hungary and Poland. The particulars of the urbanization process have thwarted the efforts of Romanian historians, especially since the available sources are not at all clarifying in this respect.

Conflicting information in sources on towns south and east of the Carpathian Mountains have determined scholars to rally under two major lines of interpretation when considering the emergence and the organization of urban centers: 1. towns created as predominantly commercial centers thanks to the contribution of social elements of foreign origin; 2. towns arising as the medieval Romanian society reached a new stage in its development, the “division of labour”, namely the separation of crafts and agriculture. The latter perspective sees towns as manufacturing, rather than trade centers.

Advocates of the former point of view (N. Iorga, Gh. I. Brătianu, P. P. Panaitescu) were particularly vocal during the interwar period, when the vast majority of scholars claimed that towns in the Romanian medieval Principalities were simply the result of economic and political influences from Central Europe. It was assumed that the vector for these influences were foreign colonists, who settled south and east of the Carpathian Mountains. After the World War II, Marxist interpretations were introduced to the debate under the new political circumstances of the Soviet occupation and the dawn of a political regime approved and controlled by the Soviet Union. As a consequence, Romanian historians were expected to draw their inspiration from Soviet historians, whose fundamental thesis was that the Middle Ages were an age fraught with feudal dissolution and intense class struggle. The idea that medieval towns had a foreign origin was

* Cercetare finanțată prin proiectul *Științele socio-umaniste în contextul evoluției globalizate – dezvoltarea și implementarea programului de studii și cercetare postdoctorală*, cod contract: POSDRU/89/S/1.5/61104, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013.

** Laurențiu Rădvan, Ph.D. in History, associate professor, “Al. I. Cuza” University of Iași, Department of History, Bulevardul Carol I, nr. 11, Iași 700506, Romania, e-mail: radvan@uaic.ro

apparently unacceptable to the ever-growing nationalist bias of the Romanian Communists. Therefore, some historians embraced the new thesis of a specifically Romanian social evolution (Petre P. Panaitescu, Nicolae Grigoraș, Ștefan Olteanu, Constantin C. Giurescu, Constantin Șerban, Mircea D. Matei and others).

We will attempt to explain the reasons behind a radical change of perspective for some historians (P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu), as well as their relationship with those governing Romanian historiography in the '50s and '60s. Studies published by these two historians, as well as relevant aspects of their biography will come into focus.

Keywords: medieval towns, German settlers, urbanization process, Romanian historiography, P.P. Panaitescu, C.C. Giurescu.

Rolul pe care coloniștii germani l-au jucat în procesul apariției orașelor din țările române, ca și în evoluția inițială a centrelor urbane din acest spațiu, a fost cercetat tangențial de istoricii din România ultimului secol. De la A.D. Xenopol până la Constantin C. Giurescu sau Mircea D. Matei, diverși cercetători s-au arătat interesați de modul în care au apărut orașele de la sud și est de Carpați, amintind printre altele și comunitățile etnice venite din alte regiuni, cu toate că puțini au insistat pe semnificațiile și importanța pentru urbanizare ale implantării acestor grupuri. Puțini istorici au avut o imagine de ansamblu asupra acestui proces istoric și puțini au încercat o abordare comparată, pentru a vedea dacă geneza orașelor din aceste zone face parte dintr-un model mai larg, ce cuprinde o regiune mai mare a continentului. Mai degrabă, istoricii români au preferat să pună accent pe particularitățile locale, scoțând procesul de urbanizare din contextul istoric al acelor vremuri. În perioada comunistă, cu reflexe până în ziua de astăzi, s-au preferat alte interpretări, ce minimalizau, chiar negau, rolul coloniștilor în apariția orașelor. În schimb, a fost susținută o viziune autohtonistă, ce scotea pe „străini” din discuție și favoriza un caracter local pentru întreaga societate medievală din țările române, inclusiv pentru orașe, care, potrivit acestor interpretări, ar fi evoluat pe o cale proprie, ferită de influențe din afară.

Ne propunem să analizăm atât principale curente istoriografice ce privesc raportul dintre coloniștii germani și începuturile și evoluția orașelor în evul mediu târziu în țările române (secolele XIV–XV), cât și izvoarele ce stau la baza acestor curente. Vom încerca să explicăm diferențele de abordare din istoriografia românească, încercând să identificăm motivele acestei situații. În unele cazuri vom identifica motive ce țin de alinierea istoricilor la ideologia epocii, așa cum este cazul cu perioada regimului comunist, ce a controlat România între 1947 și 1989 (cu accent în acest studiu pe anii '50–'60). Ca o ordine firească, mai întâi vom face o prezentare succintă a principalelor surse istorice ce stau la dispoziție cercetătorului interesat de rolul coloniștilor germani în formarea primelor orașe din această parte a Europei. Acest lucru se impune deoarece totul pornește de la surse, de la numărul, calitatea și potențialul lor. Sursele pot fi folosite în fel și chip, de vreme ce pot fi la fel de bine utilizate ca argument pro, dar și contra unei teorii, în funcție de unghiul din care sunt privite. Sau pot fi pur și simplu ignorate!

PROIECTE EDILITARE / URBAN PROJECTS

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA INIȚIATIVELE EDILITARE ALE DOMNIEI LUI GRIGORE ALEXANDRU GHICA*

CODRIN MURARIU**

CONSIDERATIONS ON THE TOWN PLANNING MEASURES DURING GRIGORE ALEXANDRU GHICA'S REIGN

Abstract. Although plagued by occupations and corruption, Grigore Alexandru Ghica's reign in Moldavia (1849–1853 and 1854–1856) was characterized by various efforts towards the improvement and renewal of all domains of government, one of them concerning the town planning measures. In our opinion, these efforts manifested themselves in two ways: the pecuniary gifts offered by the Prince and the institutional, organized initiatives coming from his government. While the first was illustrated by, for instance, the payment for the completion of an aqueduct, the second had as main objective the paving of most of Iași's streets. However, it is noteworthy that the first type of measures had more immediate success than the second, which was negatively affected by lack of experience, by delapidations and by its lessened financial importance, especially during the periods of foreign occupation.

Keywords: urban initiative, planning, pavement, infrastructure, administration, Moldavia.

Urmând agitativului an 1848, regimul lui Grigore Alexandru Ghica s-a caracterizat printr-o pronunțată tentă reformistă, facilitată și încurajată de orientarea liberal-moderată a domnitorului impus Moldovei prin convenția de la Balta-Liman. Având în vedere contextul politico-diplomatic restrictiv în care principatul era plasat de către Rusia și Imperiul Otoman, multe dintre schimbările proiectate au fost însă de formă, fapt care nu le-a diminuat, totuși, importanța.

O direcție majoră a îmbunătățirilor de acest gen, fără repercusiuni asupra situației politice a Moldovei, a reprezentat-o cea a inițiativelor în domeniul edilitar. Asumarea unor asemenea măsuri se afla în concordanță cu principiile de guvernare ale lui Grigore Alexandru Ghica, un domnitor conștient încă de la început de limitările puse avântului său reformator de către puterile suzerană și protectoare. Urmând a ne concentra atenția asupra câtorva dintre aceste măsuri, trebuie să

* Acest studiu a fost susținut de CNCIS-UEFISCDI, proiect numărul PNII – IDEI 101/2008.

** Codrin Florian Murariu, Ph.D. in History, researcher at the Faculty of History of the “Al. I. Cuza” University of Iași, Bulevardul Carol I, 11, 700506, Iași, Romania, e-mail: codrin_fl_murariu@yahoo.com

SISTEMELE DE ALIMENTARE CU APĂ ȘI DE CANALIZARE ÎN ORAȘUL PITEȘTI PÂNĂ LA 1900

DRAGOȘ MĂNDESCU*

THE WATER SUPPLYING AND SEWERAGE SYSTEM IN PITEȘTI UP TO 1900

Abstract. At the beginning of the modern era, the people of Pitești obtained the drinking water from fountains and wells, but its quality was poor. The Pitești Town Hall initiated a big project for the water supplying system in 1882, when it was decided to collect water from the springs from Valea Stancii (Trivale Forest) and to construct a net of pipes for bringing water to town. A second source of drinking water was gained in 1884, i.e. the springs that were found near the Saint Elijah Church. In order to fulfill the drilling as well as the construction of the aqueduct, Franz Walser Factory from Bucharest was hired, whose delegate for those works was the engineer Iosif Matei Brâncoveanu. The works were finished in 1885; the net was 3,363 meters long. A new stage of the evolution of the water supplying system of Pitești was recorded between 1897 and 1898; the works were co-ordinated by the Colonel Alexandru Budișteanu. The new source of drinking water that was added to the previous mentioned was the one from Podul Balasache.

Regarding the sewerage and evacuation of the used and pluvial waters it must be said that the first time the authorities were interested in was at the middle of the 19th century when the leaders of the town tried to sewer the water courses that crossed the town (Scorobaia, Mislea, Trivalea). Only in 1862 and 1863 the Town Hall intended to construct downtown (on Doamna Bălașa Street and on Șerban Vodă Street) two underground sewers through which the streams to be collected and then evacuated. Until 1891, the main areas of the town had quite a unitary sewerage system. The southern part of the town was connected to this system in 1894.

Although it is situated in the middle of a rich hydrographical system the city of Pitești took advantage of it only in the last decades of the 19th century by constructing an integrated system of water supplying. The same could be said about the sewerage and evacuation system. The stages of the achievement of these systems were discontinuous, characterized by more or less successful attempts and experiments. The motives of those real difficulties were multiple: the financial issues, as well as the fact the water supplying were not a priority for all the administrative authorities. Another factor was the unreliability of the contractors. The water supplying and sewerage systems proved not to be viable because the city was in a continuous spreading. Both of them were totally abandoned. The current system was projected at the beginning of the 20th century.

For the present paper were used inedited archives, documents that are relevant for the modern era of Pitești, mostly.

Keywords: Pitești, Romanian town, public works, drinking water, sewerage.

* Dragoș Măndescu, Ph.D. in History, archaeologist, researcher, head of curators department at the Argeș County Museum from Pitești, 44 Armand Călinescu Street, RO-110047, Pitești, Argeș County, e-mail: dragos_mandescu@yahoo.com.

MIȘCARE SINDICALĂ ȘI ECONOMIE URBANĂ ÎN TRANSILVANIA / UNION MOVEMENT AND URBAN ECONOMY IN TRANSYLVANIA

ARBEITERVEREINE UND GEWERKSCHAFTSBEWEGUNG IN KRONSTADT UND HERMANNSTADT BIS ZUM ERSTEN WELTKRIEG

STÉPHANIE DANNEBERG*

LABOR UNIONS AND UNION MOVEMENT IN CLUJ AND SIBIU TILL WORLD WAR I

Abstract. Since the end of the custom-war in 1891, an economical upswing could be noticed in Transylvania. However no industrial revolution took place: at the turn of the century, Sibiu and Cluj as well were still characterized by handcraft and small businesses. The population in the Cluj and Sibiu County, as well as in the whole land proved itself, widely in the east, still rural. Moreover, a crossing to the industry of factories went off in Sibiu slower than in Cluj. Transylvania's industrialization, compared to Western Europe, was still in the starting phase, when, at the beginning of the 20th century, the first modern unions appeared. The first „worker” was the industry worker, not the journeyman. That is why the union members from Sibiu and Cluj were, mostly, still fellows and helpers. Prior to the genesis of the union movement, a transit in stages developed from the first labor unions and cash register of the 1870s to the organized trade unions. The last ones multiplied strongly in the 1890s. Memorable is also the genesis of the parallel or employer unions. This development took place despite the state repression and the persecution over several years. Strikes and street demonstrations, the economical and political demands came up: the years between 1905 and 1907 as well as between 1910 and 1914 were outstanding for the workers movement. The unions of Cluj and Sibiu couldn't however reach a big number of members till World War I. They had even less success recruiting workforce from the few big factories.

Keywords: Transylvania, turn of the century, worker, Trade union movement, health insurance.

„[...] *Der Geselle Zerfözö ergreift das verhaßte Zunftstatut und schlägt mit dem auf den Zunftmeister ein. Der Geselle Capp weigert sich unter den gegebenen Bedingungen am Meisterstück zu arbeiten*“.¹

Der Beitrag Carl Göllners über die Hermannstädter Arbeiterbewegung, der 1965 in der Zeitschrift *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* erschien, ist bis heute

* Stéphanie Danneberg, Ph.D. candidate, Ludwig-Maximilians-Universität München, Geschwister-Scholl-Platz 1, 80539, Munich, Germany, e-mail: sgambee@hotmail.com

¹ Carl Göllner, „Zur Geschichte der Hermannstädter Arbeiterbewegung (1848–1918)”, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 8, Nr. 2 (1965): 26–27. Aus dem Staatsarchiv Hermannstadt, Actele Magistratului 452/1850; 1199/1852.

INDUSTRIA ORAȘULUI CLUJ ÎN AJUNUL NAȚIONALIZĂRII

ARTUR LAKATOS*

THE INDUSTRY OF CLUJ CITY IN THE EVE OF NATIONALIZATION

Abstract. This paper is dealing with the issue of industrial life in the city of Cluj, between 1944 and 1948. Based on an exhaustive research, on Archive materials and Articles in Specialty Journals, it tries to offer a general image of main enterprises, main characteristics of industrial production process, problems related to production, etc. At the end of the presentation, the study examines the phenomenon of unemployment too, characteristic for the respective period. Since the subject fits in the field of Economic History, the presentation tends to be in an objective manner, focusing especially on production data, also placing them in that period's social and economical circumstances. Even if the industrial life in Cluj never overcomes a Regional character, its evolution was a stable, constant one. It was also characterized by a large scale of variety, determined by the Rules of the Local Market.

Keywords: industry, development, city of Cluj, Dermata factory, unemployment, heavy industry.

Orașul Cluj este considerat a fi, în primul rând, un oraș cultural, un centru al științei, educației și multiculturalismului multiseclar etnic și religios. În consecință, majoritatea monografiilor se concentrează asupra aspectelor culturale¹, iar viața industrială este adesea tratată ca o anexă a primului aspect. Pe lângă acestea, numărul studiilor dedicate industriei clujene este destul de redus. Acestea compensează însă, de cele mai multe ori, prin profesionalism.²

În paginile studiului următor, vom prezenta situația generală a industriei clujene în anii 1944–1948, respectiv intervalul dintre trecerea frontului prin oraș și

* Artur Lakatos, Ph.D. in History, assistant researcher in CNCSIS Research Grant GAR TE-206, Romanian Academy of Science, George Barițiu Institute of History, România, Cluj-Napoca, 400084, str. M. Kogălniceanu nr. 12–14, e-mail: istorie@acad-cluj.ro, lakatos_artur_lorand@yahoo.com

¹ Între titlurile cele mai importante, trebuie să le menționăm pe următoarele: Ștefan Pascu, ed., *Istoria Clujului* (Cluj-Napoca: Editura Academiei Române, 1974); Gheorghe Bodea, *Clujul vechi și nou* (Cluj-Napoca: Prof Image, 2002); Bálint István János, ed., *Kincses Kolozsvár* [Clujul comoară] (Budapest: Magvető Kiadó, 1987); Grigor P. Pop, *Județul Cluj* (București: Editura Academiei Române, 2007); Lukács József, *Povestea „orașului-comoară”* (Cluj-Napoca: Biblioteca Apostrof, 2009); Herepai János, *Kolozsvár történeti helyrajza* [Geografia istorică a Clujului] (Cluj-Napoca: Művelődés, 2004).

² De exemplu, Ilie Susan, *Municipiul Cluj. Studiu de geografie economică* (Iași: Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Biologie-Geografie, teză de doctorat, 1973); Ludovic Báthory, *Camera de Comerț, Industrie și Agricultură Cluj. 150 ani de la înființare, 10 ani de la reluarea activității* (Cluj-Napoca: Camera de Comerț și Industrie Cluj, 2000).

RECENZII, NOTE BIBLIOGRAFICE / BOOK REVIEWS

LAURENȚIU RĂDVAN, *At Europe's Borders: Medieval Towns in the Romanian Principalities*. Brill: Leiden, Boston, 2010, 613 p.

Impresionanta sinteză publicată de Laurențiu Rădvan în noua colecție tematică a editurii Brill, „East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450–1450”, este rodul mai multor ani de cercetări, materializați prin numeroase studii și mai multe lucrări de sinteză consacrate orașelor medievale românești. Pe lângă reputația autorului, deja formată, titlul foarte sugestiv reprezintă primul indiciu al unui proiect ambițios și deosebit de necesar. Prin publicarea acestui volum, Laurențiu Rădvan încearcă să răspundă – într-o manieră pozitivă și eficientă, în opinia noastră – la o acută carență istoriografică, sesizabilă atât în plan național, cât și internațional, respectiv la absența unei sinteze cuprinzătoare despre geneza și evoluția vieții urbane medievale din spațiul românesc extracarpatic.

Sumarul evidențiază o structură echilibrată și logică, alcătuită din trei părți, subdivizate în câte trei capitole, și acestea cu multe similarități tematice. Prima parte se referă la orașele medievale din Europa Centrală și de Est, a doua parte la orașele din Țara Românească și ultima parte la orașele din Moldova. În general, temele principale abordate în capitolele cărții se referă la geneza, evoluția și organizarea orașelor medievale, aspecte demografice și economice, structuri sociale și etnice, organizare administrativă și instituții centrale, topografie și toponimie urbană. Capitolele de sinteză sunt completate cu studii de caz documentate referitoare la apariția și evoluția orașelor și târgurilor din spațiul românesc extracarpatic. În acest sens, semnalăm faptul că unele dintre aceste localități beneficiază pentru prima dată de o tratare științifică încheată și pertinentă, privitoare la faza de început a evoluției lor urbane.

Prima parte constituie o sinteză referitoare la fenomenul urban din Polonia, Ungaria (inclusiv Transilvania) și sudul Dunării, completată cu studii de caz concludente pentru evoluția urbană din aceste arii geopolitice (Wrocław și Cracovia, în Polonia, Buda, Esztergom, Sopron, Győr, Pécs și Timișoara, în Ungaria, Târnovo, în Bulgaria). Opțiunea autorului pentru elaborarea acestei părți este nu doar justificată într-un asemenea context, ci și foarte profitabilă din perspectivă științifică, didactică și bibliografică. Un avantaj cert îl constituie faptul că sunt utilizate un număr mare de lucrări străine, majoritatea foarte recente. Sondarea bibliografiei internaționale referitoare la fenomenul urban din vecinătatea statelor medievale românești și valorificarea unor sinteze importante și a unor studii substanțiale constituie un progres evident pe plan național față de acumulările științifice anterioare. Chiar dacă selectarea și utilizarea acestor lucrări prezintă inerente limite de natură lingvistică și istoriografică, câștigul științific efectiv reiese din informația nouă introdusă în circuitul științific național, prezentarea unor noi căi și metode de abordare în domeniul istoriei orașelor, precum și perspectiva comparativă, frecvent utilizată, prin care sunt filtrate evoluțiile istorice interne și externe privitoare la fenomenul urban medieval.

A doua parte se referă la geneza și evoluția orașelor medievale din Țara Românească. Această amplă secțiune reproduce în limba engleză, într-o formă revăzută și mai sintetică, conținutul unei alte lucrări fundamentale pentru istoria urbană, semnată de același autor, respectiv prima sinteză consistentă dedicată fenomenului urban din Țara Românească, inițial o teză de doctorat: Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004, 596 p. Deoarece volumul respectiv s-a bucurat de o foarte bună primire în mediile științifice, fiind recenzat sau semnalat în mai multe periodice de specialitate din țară – între care și în *Historia Urbana*, 12, nr. 1–2 (2004): 173–175, sub semnătura noastră –, nu vom mai insista și asupra versiunii traduse.

În schimb, a treia parte, referitoare la orașele din Moldova, constituie o contribuție nouă, nevalorificată încă în limba română, și reprezintă continuarea firească și așteptată a ambițiosului proiect științific asumat de Laurențiu Rădvan în domeniul istoriei urbane. Conținutul acestei părți

prezintă o structură similară cu cea utilizată pentru Țara Românească, cu precizarea că, din perspectivă istoriografică, studierea fenomenului urban din Moldova medievală la nivelul unor sinteze sau studii cuprinzătoare a mai atras atenția istoricilor, cum ar fi Constantin C. Giurescu, Mircea D. Matei și Renate Möhlenkamp. Valorificând și lucrările acestora, Laurențiu Rădvan oferă o perspectivă mai completă și mai complexă asupra orașelor medievale moldovenești. Investigația debutează cu o privire asupra situației politice, economice și religioase a zonei, analizarea documentelor interne și externe, precum și a surselor arheologice. Cum este și firesc, mai întâi el expune teoriile și problemele controversate privitoare la formarea statului medieval Moldova, totul într-o prezentare sintetică și coerentă, care nu depășește însă rezultatele consacrate deja în istoriografia națională. În schimb, când este vorba despre fenomenul urban în sine, autorul recurge la analiza de detaliu, ajungând la rezultate proprii, convingătoare. De exemplu, se pronunță fără echivoc în favoarea unei teze mai vechi, ignorată sau chiar respinsă de mulți istorici români, privitoare la contribuția alogenilor la înființarea primelor orașe românești. Acolo unde se impune, autorul suplinește absența surselor primare cu surse secundare și cu interpretarea descoperirilor arheologice. În această privință, observăm că Laurențiu Rădvan nu are inhibițiile multor istorici, care se fereșc să utilizeze instrumentarul de cercetare și rezultatele altor discipline. Dimpotrivă, el recurge la interpretarea structurii urbanistice, analiza topografică, lectura regresivă a planurilor urbane moderne, valorificând, de asemenea, cercetările recente de istoria urbanismului (cum ar fi, de exemplu, cele semnate de Eugenia Greceanu și Teodor Octavian Gheorghiu). Combinat cu informațiile și instrumentele cercetării istorice, acest lucru îi permite să identifice în structura multor orașe medievale românești elementele unui tipar urbanistic central european (piață centrală, străzi paralele și drepte, adiacente pieței, parcelare regulată și densă). Este cazul unor orașe din Țara Românească (Câmpulung, Pitești) și, mai ales, a multor orașe din Moldova: Baia, Roman, Siret, Suceava, Bacău, Hârlău, Botoșani, Iași și altele (v. p. 356–371).

Ușor de remarcat este și faptul că autorul este constant interesat de definirea termenilor cu care lucrează, aspect cu atât mai salutar pentru cititorul străin. De exemplu, el acordă atenție explicării conceptului de oraș, concept care ridică numeroase probleme. Orașul nu poate fi înțeles printr-o definiție simplă, paradigmatică, aplicabilă oricărei zone geografice și oricărui palier cronologic, ci prin identificarea și asocierea sau disocierea unor trăsături și funcții specifice, variate însă de la o civilizație la alta. În planul istoriografiei naționale, Laurențiu Rădvan identifică trei direcții principale pe care s-a concentrat atenția cercetătorilor preocupați de definirea orașului: una economică, în care se pune accentul pe rolul orașului în producția și comerțul de bunuri, una juridică, referitoare la privilegiile urbane, și una topografică, privitoare la delimitarea perimetrului urban prin fortificații. În istoriografia europeană orașul este perceput ca un „fenomen multifuncțional”, sintagmă care extinde aria de explorare conceptuală. Din această perspectivă, numeroase alte aspecte și funcții urbane trebuie luate în calcul, cum ar fi: situația demografică, analiza topografică (poziția geografică și caracteristicile reliefului, relația cu hinterlandul și cu alte așezări urbane, căile de comunicație, structura urbană, cu focalizare pe funcțiile și semnificațiile pieței centrale), comparația funcțională cu așezările rurale, funcțiile politice, administrative și ecleziastice, structura socială, importanța culturală, valori proprii unui anumit stil de viață și unor coduri culturale specifice. Dintre toate aceste aspecte, autorul consideră că privilegiul – care constituie o garanție a libertăților de care se bucură comunitatea urbană – reprezintă criteriul cel mai important pentru definirea statutului de oraș în Evul Mediu.

Insistența și meticulozitatea cu care autorul definește sau preferă anumiți termeni (cum ar fi: „așezare preurbană”, „târg”, „curte”) este sesizabilă și în alte locuri. Poate cel mai bun exemplu este reprezentat de termenul polisemantic „târg”, căruia i s-a acordat o atenție specială și un spațiu generos în economia volumului, justificată – spunem noi – în acest context tematic. Plecând de la acest caz, autorul ajunge la clarificări proprii, cum ar fi explicarea termenului *miasto*, care nu semnifică un oraș mai mic, ci un tip de comunitate urbană.

În ceea ce ne privește, apreciem acest efort de limpezire semantică, care nu trebuie pus cu totul pe seama unui vizibil reflex didactic – cu siguranță util –, ci și pe dorința sinceră a autorului de a lărgi cât mai mult aria de adresabilitate a lucrării, de a revitaliza și valorifica studii și surse mai vechi sau mai noi, de a acoperi, pe cât i-a fost posibil, incomode „găuri istoriografice” și de a netezi asperități sau chiar contradicții interpretative în domeniul insuficient cartografiat al istoriei urbane.

În conținutul volumului întâlnim și alte situații în care sinteza este îmbinată sau chiar înlocuită cu analiza riguroasă și cu un registru discursiv mai variat, în care traseul de la interogație la afirmație, în pofida câtorva sesizabile (și explicabile) ezitări, este, de obicei, solid pavat cu argumente și jalonat cu numeroase exemple. În abordarea aspectelor controversate sau dificile Laurențiu Rădvan nu se lasă dezarmat de inconsistența surselor sau de absența studiilor și propune, în multe cazuri, descifrări concludente sau ipoteze satisfăcătoare. De pildă, pe baza unor variate dovezi oferite de documente, vestigii arheologice, topografie, toponimie etc., autorul demonstrează convingător importanța coloniștilor străini și asimilarea dreptului german în geneza și evoluția primelor orașe din Moldova și Țara Românească. Analogiile cu aspecte specifice procesului de urbanizare din ariile geopolitice învecinate țărilor române (Ungaria, Polonia, Serbia, sudul Dunării), frecvente și deosebit de profitabile, nu fac decât să-i consolideze argumentația și să-i legitimeze rezultatele obținute.

Bibliografia citată în volum este compusă atât din cunoscutele colecții de documente medievale, cât și din alte surse primare și secundare, volume de sinteză și studii speciale. Documentația este solidă, bibliografia națională excelent asimilată, iar cea internațională, privitoare la Europa Centrală și de Est, inspirat uzitată, chiar dacă selecția a ținut cont și de criterii subiective. Mai mult decât atât, autorul face evaluări de ansamblu, evidențiind deficiențele majore cu care se confruntă domeniul, cum ar fi slaba colaborare și diferențele de opinie dintre istorici și arheologi. El nu se raliază acestei stări de fapt, ci încearcă să valorifice cât mai consistent izvoarele arheologice. Acumulările științifice din domeniu sunt valorificate cu exigență, confruntarea cu sursele primare fiind utilizată foarte des pe parcursul lucrării. Prezentarea detaliată a stării izvoarelor se explică și prin faptul că autorul a ținut cont de publicul țintă, în general străin. Din aceleași rațiuni el a introdus explicații suplimentare în text și anexe ajutătoare (liste de domni, hărți cu situația geopolitică a vremii la nivel central european și la nivelul țărilor române, planuri și schițe urbanistice, glosar de arhaisme și termeni specifici). Un util indice de nume proprii facilitează identificarea rapidă a informațiilor punctuale referitoare la o anumită localitate sau persoană menționate în text.

Concluziile noastre finale nu diferă de cele ale editorului: impresionanta lucrare redactată de Laurențiu Rădvan reprezintă prima mare sinteză în limba engleză dedicată cercetării fenomenului urban medieval din spațiul românesc extracarpatic, în conexiune cu situația urbană din ariile istorice învecinate. Prin amploarea temei asumate, efortul și calitatea documentării, capacitatea de sinteză, rigoarea analizei, relevanța concluziilor și diseminarea internațională, volumul redactat de Laurențiu Rădvan constituie, fără îndoială, o lucrare remarcabilă, fundamentală pentru domeniul istoriei orașelor din România.

Dan Dumitru Iacob

Magyar várostörténeti atlasz 1. Sopron / Hungarian Atlas of Historic Towns No. 1. Sopron.
FERENC JANKÓ, JÓSZEF KÜCSÁN și KATALIN SZENDE, cu contribuția lui DÁVID FERENC, KÁROLY
GODA și MELINDA KISS. Sopron: Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára / Sopron
Archives of Győr-Moson-Sopron, 2010, 88 p. + 23 pl.

Anul trecut a fost publicat primul volum, dedicat orașului Sopron, din colecția atlaselor referitoare la orașele istorice din Ungaria. Ideea proiectului este foarte veche, fiind lansată de istoricul maghiar Jenő Szűcs în 1966. Lucrările au fost începute însă abia în 2004, când s-a prevăzut elaborarea a patru atlase referitoare la orașele Buda, Kecskemét, Sátoraljaújhely și Sopron, într-o primă etapă (2004–2008), iar într-o etapă secundă, prevăzută a se realiza în 2010–2013, alte șase orașe. Proiectul a fost coordonat inițial de András Kubinyi, însă, după decesul acestuia, misiunea a fost preluată de Katalin Szende, reprezentatul Ungariei în Comisia Internațională pentru Istoria Orașelor. Deși demarat târziu față de multe alte proiecte similare derulate pe continent la recomandarea și după reperele Comisiei Internaționale pentru Istoria Orașelor, primul volum al atlasului maghiar se remarcă din start prin concepția și calitatea științifică și editorială.

Atlasul maghiar are o structură similară cu cea a altor colecții realizate în diverse țări europene, fiind alcătuit dintr-un volum broșat, cu partea de text, și un set de planșe care conțin material cartografic și iconografic, toate reunite într-o mapă de dimensiuni mari (32×42 cm), un format uzual pentru astfel de instrumente de lucru. Adresabilitatea internațională este o altă caracteristică a acestor atlase, îndeplinită și în acest caz prin existența unei versiuni în limba engleză, dispusă pe aceeași pagină cu varianta din limba maghiară.

Partea de text reprezintă, în general, o cuprinzătoare sinteză focalizată pe topografia istorică a orașului și a zonei înconjurătoare. Din această perspectivă, privitoare la structura lucrării, suntem tentați, la prima vedere – urmare și a unui reflex comparatist generat de calitatea de coordonator al unui proiect similar –, să sancționăm absența unor capitole dedicate istoriei orașului, evoluției demografice, prezentării monumentelor istorice și a vestigiilor arheologice etc. Parcurgerea atentă a lucrării elimină însă suspiciunile de acest gen, deoarece autorii și-au exprimat intențiile încă de la început: atlasul va fi completat de o monografie istorică dedicată orașului Sopron, proiectată pe mai multe volume, aflată deja în lucru. De altfel, accentul pus pe tratarea aspectelor de urbanism reprezintă o opțiune justificată prin însuși specificul unui atlas istoric, care impune o relație eficientă între textul explicativ și hartă. În plus, autorii și-au construit discursul nu doar pe interpretarea surselor cartografice și iconografice, ci și cu ajutorul a numeroase și variate informații istorice, foarte multe provenite din surse primare consistente, în special documente de arhivă. Ca atare, ei au reușit pe deplin să prezinte evoluția urbanistică a orașului, în decursul diferitelor perioade istorice, în conexiune cu evenimentele și procesele istorice care au influențat-o. Structura detaliată și conținutul volumului o demonstrează cu certitudine.

Prima parte amplă a textului, referitoare la topografia istorică a orașului Sopron, cuprinde cinci capitole redactate, individual sau în colaborare, de cei trei autori principali ai atlasului: Ferenc Jankó, József Kücsán și Katalin Szende. Conținutul este structurat cronologic, astfel încât, după o necesară și succintă prezentare a cadrului geografic (cu mediul înconjurător, rețeaua hidrografică și cea rutieră) și a urmelor de locuire preistorică din zonă, sunt prezentate principalele etape de evoluție a localității, de la perioada romană și până la cea postsocialistă. Din această privință, este ușor de observat că orașul Sopron constituie un caz ideal de studiu și un model reprezentativ pentru tipul de oraș central european, deoarece prezintă toate fazele istorice de dezvoltare urbană. Cercetarea arheologică a vestigiilor orașului roman Scarbantia, unele foarte bine conservate și valorificate muzeistic și *in situ*, coroborată cu alte informații din sursele antice a făcut posibilă reconstituirea morfologiei urbane, identificarea etapelor de evoluție urbană și schițarea grafică a forumului orașului roman. Perioada migrațiilor a dus la decăderea și ruina orașului, care a rămas nelocuit răstimp de patru secole, de la sfârșitul secolului al VI-lea până la cucerirea de către maghiari a acestei zone.

Evoluția așezării din perioada arpadiană și până în secolul al XVII-lea este tratată într-un consistent capitol redactat de Katalin Szende. Autoarea a prezentat etapele principale de evoluție a localității, într-o corespondență logică cu factorii care i-au influențat topografia, respectiv funcțiile politice, administrative și militare deținute în această perioadă de orașul de la granița vestică a Ungariei. Modelul de evoluție identificat este, în general, similar cu cel al altor așezări din Europa Centrală: de la o așezare slab populată în timpul perioadei migrațiilor, la un centru administrativ și militar condus de un comite și apoi la orașul regal. Modificările funcționale și de statut juridic au determinat transformări substanțiale în plan topografic, identificate și evaluate pertinent de autoare prin folosirea judicioasă a rezultatelor arheologice și a surselor arhivistice. Investigația este focalizată pe evoluția fortificațiilor, configurația și dezvoltarea rețelei stradale, morfologia parcelară, formarea suburbiilor, relația centru-periferie, organizarea administrativă, dinamica populației, impactul factorilor economici și religioși etc.

Evoluția topografică a orașului în perioada 1700–1850 este detaliat analizată, pe baza unei consistente documentații, de József Kücsán. Descifrarea detaliată a structurii urbane este precedată de un scurt subcapitol referitor la identificarea perimetrului urban, a zonei construite și a sistemului de canale (cu rol de apărare, aprovizionare și economic). Autorul își focalizează apoi atenția asupra zonei centrale a orașului și a periferiilor, context în care analizează structura parcelară, transformările funcționale, tipul și arhitectura clădirilor, statutul social al proprietarilor și stilul de viață, apariția unor clădiri destinate activităților educative, artistice și administrative și organizarea administrativă a orașului.

În ultimul capitol dedicat evoluției topografice a orașului, Ferenc Jankó surprinde transformările morfologice ale localității survenite în intervalul cronologic cuprins între mijlocul secolului al XIX-lea și

sfârșitul secolului XX. Autorul pune accentul, pe de o parte, pe expansiunea urbană, și, pe de altă parte, pe modificarea imaginii orașului, reflectată în stilurile arhitectonice și tipologia clădirilor construite în această perioadă. În acest sens, este subliniat impactul factorului politic asupra evoluției urbane, vizibil în contextul reconstruirii zonelor afectate de bombardamente în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și a aplicării programelor și principiilor socialiste în arhitectură și urbanism.

Atlasul prezintă o ilustrație consistentă, variată și valoroasă documentar, racordată funcțional, estetic și informațional cu structura și mesajul părții de text. Pe lângă detalii din planuri urbane și hărți zonale, regăsim și planuri de situații arheologice, reconstituiri grafice ale unor aspecte și faze de evoluție urbană, reproduceri după gravuri, litografii, acuarele, picturi și fotografii care înfățișează imaginea panoramică a orașului, aspecte citadine, diferite obiective arhitectonice etc. Suplimentar, există o serie de tabele și diagrame create pe baza informației statistice, cu rezultate elocvente în privința subiectelor prezentate: numărul caselor, numărul locuitorilor, situația populației improzabile, tipuri de proprietăți, tipuri de parcele, regimul de înălțime al clădirilor în centrul orașului, clasificarea monumentelor și delimitarea zonelor protejate, stilurile arhitecturii urbane, geografia socio-profesională urbană etc. Transpunerea grafică a datelor statistice a fost completată, într-o secțiune specială, cu analiza acestor în context istoric. La fel s-a procedat și în privința celorlalte ilustrații pentru care, în aceeași secțiune specială, au fost furnizate informații suplimentare privitoare la identitatea autorului și lucrării, a fost descris subiectul surprins și s-au făcut conexiuni și comparații cu alte informații istorice.

O secțiune importantă și foarte consistentă o reprezintă indexul cu repere istorico-topografice și, în unele cazuri, etimologice referitoare la: denumirile istorice ale orașului și atestarea acestora, termenii juridici medievali, privilegiile și hotarele orașului, proprietățile și achizițiile teritoriale ale acestuia, organizarea teritorial-administrativă și instituțiile corespunzătoare, evoluția demografică, nomenclatura stradală, monumentele ecleziastice, clădirile rezidențiale, fortificațiile orașului, sediile instituțiilor administrative, obiectivele economice și culturale, instituțiile de cult, de educație și de sănătate, altare, troițe, utilități publice, mori, pompe de apă, elemente ale sistemelor de comunicații, resurse naturale (hidrologice, forestiere, miniere), elemente de relief învecinate orașului, ferme agricole, proprietăți piscicole și altele.

Conținutul variat al celor 23 de planșe este foarte consistent din punct de vedere documentar. Principalele surse cartografice au aceeași proveniență ca și în cazul seriilor de atlase realizate în Austria, Cehia, Croația și România, pentru orașele care au făcut parte din cadrul Imperiului habsburgic, respectiv hărțile militare austriece realizate în secolele XVIII–XIX și conservate în arhivele vieneze (Kriegsarchiv). Pentru hărțile zonale s-au folosit cele două cunoscute ridicări topografice, Josephinische Landesaufnahme (1763–1785) și Franziszeische Landesaufnahme (1819–1869), redimensionate la scara 1:50.000. De asemenea, atlasul mai cuprinde un plan cadastral (Franziszeische Katasterplan) din 1856, care a servit ca plan de bază pentru redesenarea planului orașului la scara 1:2.500 (aflat la Arhivele Naționale ale Ungariei), un plan topografic din 1900–1910 (de la Arhivele din Sopron), planul topografic actual al orașului, din 2005, și o excelentă aerofotogramă. Planșele cuprind și o serie de planuri istorice ale centrului orașului, precum și planuri parțiale referitoare la periferii, secțiuni de fortificație, amplasamente economice (piețe, vaduri comerciale, prăvălii și tarabe), planuri de ferme, cimitire și altele. Față de alte serii de atlase, putem observa mici „inovații” în realizarea unor planșe, ca în cazul surprinderii etapelor de evoluție urbană, care nu au fost delimitate prin suprapunerea pe un singur plan, ci individual, pe mai multe planuri, grupate însă pe aceeași planșă. Metoda oferă o perspectivă comparativă mai clară și o lectură mai ușoară a informației cartografice. De altfel, preocupările autorilor pentru a realiza un instrument de lucru cât mai fiabil sunt evidențiate și de excelența calitate grafică a planșelor.

Asocierea demersurilor celor trei autori înfățișează un îndelungat și complex proces de evoluție urbană. Maniera de lucru și rezultatele obținute de echipa de cercetare, mai mult decât convingătoare, pot constitui, în opinia noastră, un model pentru orice proiect similar. Desigur că și subiectul cercetat, în speță orașul Sopron, prezintă avantaje pentru cercetătorii istoriei orașelor, deoarece este beneficiarul unei moșteniri istorice de invidiat, teaurizată arheologic, documentar și cartografic și bine valorificată istoriografic. Resursele bogate au facilitat cercetarea însă valoarea acesteia este dată, fără îndoială, de munca și profesionalismul autorilor. În plus, structura multidisciplinară a echipei de cercetare se reflectă și în calitatea discursului științific. Evident că acesta este unul de

natură istorică, însă autorii au utilizat cu pricepere instrumente și date specifice și altor științe și discipline (geografie, lingvistică, sociologie, demografie, urbanism, arhitectură și altele), fapt care le-a permis consolidarea argumentației și clarificarea unor aspecte insuficient relevate de sursele istorice. Acribia autorilor nu se reflectă doar în calitatea textului, ci și în calitatea desenelor și schițelor, detaliate, adecvate aspectelor abordate, impecabil executate, uneori chiar surprinzătoare prin precizia informațiilor tehnice (cum ar fi, de exemplu, indicarea unor măsurători de teren, v. fig. 5). Prețuim așadar cu toată considerația efortul autorilor, concretizat într-un valoros instrument de lucru a cărui utilitate științifică va fi apreciată, cu siguranță, nu doar de cercetătorii maghiari, ci de toți cei interesați de istoria orașelor central-europene.

Dan Dumitru Iacob

Atlas istoric al orașelor din România. Seria A. Moldova. Fascicula 2. Siret / Städtegeschichtesatlas Rumäniens. Reihe A. Moldau. 2. Lieferung. Sereth. Text: VICTORIA PARASCHIVA BATARIUC, ȘERBAN DRAGOMIRESCU, DAN DUMITRU IACOB (coord. / Hrsg.). Hărți / Karten: MARIANA VLAD. Traducere / Übersetzung: SIGRID PINTER. București: Academia Română. Comisia de Istorie a Orașelor din România – Editura Enciclopedică, 2010, XII f. + VII pl.

De la debutul editării primului *Atlas istoric al orașelor din România* și până la apariția ultimei fascicule, prezentată aici, au trecut 10 ani, în care au fost publicate în total 6 atlase, distribuite în trei serii: A. Moldova (Suceava, Siret), B. Țara Românească (Câmpulung, Târgoviște) și C. Transilvania (Sighișoara, Sebeș). Publicarea lor, inițiată de Paul Niedermaier, a fost decisă în anul 1994 în cadrul unui colocviu organizat de Comisia de Istorie a Orașelor din România (CIOR).¹ Metodologia întocmirii atlaselor românești se aliniază normelor recomandate de Comisia Internațională de Istorie a Orașelor (Commission Internationale pour l'Histoire des Villes – CIHV), înființată în 1955, și care, în anul 1968, a decis editarea acestui tip de atlase. Până în prezent, 18 țări europene participă la programul atlaselor istorice ale orașelor.²

Alegerea orașului Siret nu este întâmplătoare, fiind unul dintre cele mai vechi centre urbane din Moldova, care a beneficiat, pentru scurt timp, de statut de reședință domnească principală dar și de centru episcopal (1371–1434). În Evul Mediu, localitatea a fost un însemnat nod comercial și vamal pe drumul care lega nordul și centrul Europei de porturile de la Dunăre și Marea Neagră. Având ca primă mențiune documentară certă anul 1370, evoluția sa inițială, atât cea istorică cât și cea urbanistică, nu pare a se deosebi prea mult de cea a altor centre urbane extracarpătice, cu statut similar; asemănări sunt vizibile doar din perspectiva procesului de genază urbană, a funcțiilor deținute și a profilului demografic, multiethnic și multiconfesional. Ultimele decenii ale secolului al XIV-lea și secolul al XV-lea reprezintă momentul de glorie al orașului Siret. În secolele XVI–XVIII, localitatea a trecut printr-o îndelungă fază de stagnare, și chiar de declin, care i-a afectat semnificativ caracterul urban.

Din punct de vedere al formatului, structurii și conținutului, atlasul dedicat Siretului, ca și cele anterioare, respectă normele stabilite de CIHV. Urmând structura standard, lucrarea are două componente principale: text și hărți. Spațiul restrâns dedicat textului, de numai 12 pagini, cuprinde un scurt *Cuvânt înainte*, câteva *Repere fizico-geografice*, o sumară și subiectivă *Cronică a orașului*, o literară *Introducere în*

¹ Pentru procesul verbal al colocviului organizat de Comisia de Istorie a Orașelor din România (CIOR) vezi V. Ciobanu, „Colocviul: «Atlasul istoric al orașelor din România. Coordonate și repere»”, *Historia Urbana* 1 (1994): 107–108.

² Vezi lista realizată de Ferdinand Oppl și publicată pe Homepage des Wiener Stadt- und Landesarchivs <http://www.wien.gv.at/kultur/archiv/kooperationen/lbi/staedteatlas/bibliographie/index.html>). De remarcă este debutul în anul 2010, în condiții grafice deosebite și la un înalt nivel științific, a seriei *Hungarian Atlas of Historic Towns* (ed. András Kubinyi (†), Szende Katalin, István Tringli), prima fasciculă fiind dedicată orașului *Sopron* (vezi prezentarea din acest număr al revistei *Historia Urbana*).

istoria orașului, aspecte din *Evoluția demografică*, o descriere a evoluției urbanistice (*Structura morfologică*) și teritoriale (*Etape de extindere a orașului*), o prezentare doar a *Monumentelor* ecleziastice existente și dispărute, o selecție de *Descrieri istorice*, o înșirare a punctelor unde au avut loc *Descoperiri arheologice* dar și a unor artefacte, fără precizarea locului unde au fost descoperite, o listă a *Numelor străzilor*, cu denumirea lor din diferite perioade de timp, și, nu în ultimul rând, o bibliografie selectivă urmată de indicarea provenienței celor 16 ilustrații care însoțesc textul și a celor 7 hărți care constituie cea de-a doua componentă importantă, cea care reprezintă, de altfel, contribuția reală a Atlasului. Hărțile și planurile cuprind: două planuri ale zonei, unul de la 1784 (scara 1:89.000) și altul de la 1790 (scara 1:28.000), planul orașului din 2005, planul orașului din 1855, cu numele străzilor vechi (și actuale), planul cu etapele de extindere a orașului și două planuri cu parcelarea orașului la 1855, respectiv la 1900. Hărțile principale ale unui atlas, conform normelor hotărâte de CIHV, sunt: un plan istoric redesenat cu parcelarea orașului, la scara 1:2.500, din perioada pre-industrială (în cazul nostru de la 1855), și pe baza acestuia un plan la scara 1:1.500 cu interpretarea etapelor de extindere a orașului; o hartă / plan istoric care să includă și împrejurimile orașului la scara 1:25.000 (în cazul nostru planul zonei realizat la 1:89.000 respectiv scara 1:28.000); o hartă cu planul actual al orașului modern la scara 1:5.000 (în cazul nostru este un plan al orașului din 2005 la scara 1:10.000). O a treia componentă a unui atlas istoric ar fi reproducerea după cele mai importante planuri istorice ale orașelor, acolo unde există; pentru Siret nu este cazul.

Prin diversele sale planuri, atlasul dedicat orașului Siret, alături de celelalte cinci amintite la început, constituie un instrument de lucru indispensabil pentru reconstituirea evoluției urbanistice a orașelor, dar și a unor studii comparative privind evoluția și dezvoltarea urbană a orașelor atât din România cât și din Europa.

Maria-Emilia Țiplic

Două republicări mult așteptate: EUGENIA GRECEANU – *Ansamblul urban medieval Pitești și Ansamblul urban medieval Botoșani*

Primele ediții ale acestor lucrări, adevărate relansări ale istoriei urbanisticii românești extracarpatică și repere esențiale pentru istoriografia de profil, sunt datorate Muzeului Național de Istorie din București și integrate colecției „Ansambluri arhitecturale istorice” (AIA). *Ansamblul urban medieval Botoșani* apăsă în 1981 și *Ansamblul urban medieval Pitești* în 1982. Ambele aveau câte o prefață trilingvă (în română, franceză și engleză) semnată de directorul de atunci al Muzeului, dr. Florian Georgescu.

La atât timp după aceste momente, nu cred că este oportun să ofer judecăți de valoare referitoare la metodă și rezultate (oricum, imbatabile până astăzi), ci mă voi referi succint la ecoul avut în mediul științific românesc și la influența pe care au exercitat-o și o exercită până astăzi.

În primul rând, au reprezentat prima încercare de a oferi mediului urban românesc medieval un binemeritat statut și o recâștigare a unei demnități pierdute cândva în secolul al XIX-lea. Mentalitatea liderilor orașenești din secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea și a orașenimii influențată de aceasta, istoriografia de profil (indiferent cu ce tip de informații opera), teoriile și practicile protecției și reabilitării monumentelor, starea fizică precară a acestor orașe (ca urmare a cataclismelor naturale și a conflictelor din prima jumătate a secolului al XIX-lea) și multe alte circumstanțe, făceau din această clasă de așezări, entități, dacă nu disprețuite complet, oricum „retrogradate” la nivelul rural, „specific”, nu-i așa, civilizației românești.³ În fapt, se poate spune că referințele privind

³ O spune, criticând conceptul, și Fl. Georgescu în *Prefață* la volumul dedicat Botoșanilor (p. VI–VII), afirmație „împumutată” de la autoare, care o susține explicit în mai toate textele sale (de pildă, în „Un problème actuel: l’urbanisme médiéval en Roumanie”, *Revue roumaine d’histoire* 18, nr. 1 (1979: 133–153), ca argument în tentativa de modificare a percepției primare asupra acestor orașe, cu efecte benefice asupra cercetării.

statutul medieval al orașelor și orașenilor, relația cu statul sau cu instituțiile medievale, sistemul de proprietăți, organizarea administrației locale și multe altele fuseseră obținute într-o manieră „selectivă”, pornind de la prejudecăți și prin comparație cu prestigioasele orașe medievale occidentale. Pe scurt: lipsite de ziduri de incintă, târgurile moldovenești și muntenesti nu puteau fi considerate „orașe”, iar lipsa de documente care să le specifice statutul și caracteristicile le pecetluia definitiv soarta. Despre structuri și morfologii urbane oricum nu se vorbea, atât timp cât lipsea o minimă cercetare cartografică sau planimetrică și se considera că în intervalul secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea li se schimbaseră complet caracteristicile urbanistice și arhitecturale. Cu aceste prejudecăți ieșeau din școală și istoricii și arhitecții postbelici.

În al doilea rând, au reprezentat primele semnale de alarmă referitoare la sistematizările comuniste deja începute și accelerate (perfect nemotivat) de consecințele seismului din 1977. La Botoșani, în momentul apariției volumului, în cei 3 ani scurși de la schimbările politicilor urbanistice românești (ca urmare a seismului, dar din motive doctrinare), erau deja restructurate zonele urbane din vest și nord-vest⁴ (menținându-se relativ intact, centrul comercial și unele cartiere rezidențiale), iar la Pitești, începând cu anii '60, schițele de sistematizare propuneau restructurări masive.⁵ Pentru cine n-a trăit în acele timpuri, este dificil de a-și da seama ce act de curaj îl reprezenta cercetarea în sine, concluziile și publicarea lor, atât din partea autoarei și ajutoarelor sale, cât și din partea unor foruri culturale, administrative și politice care, fie inițiau studiile, fie le publicau, fie le aplicau. Paradoxal, iarăși istoricii și arhitecții au fost printre ultimii care au sesizat importanța studiilor respective și au încercat sau consimțit să-și schimbe opțiunile. Unii n-au făcut-o nici până astăzi. În ceea ce privește rezultatele palpabile ale acestor studii, este cert că, pe termen scurt, ele fie au încetinit procesul distrugerii (este cazul Piteștilor, finalizat ca sistematizare abia pe la sfârșitul deceniului al IX-lea), fie l-au suspendat parțial până în 1990 (este cazul Botoșanilor în privința centrului comercial și a unor mici arii limitrofe). Atunci, orașele respective (Botoșani nu este singurul exemplu; lui i se pot adăuga Brăila, Buzău, Câmpulung, Craiova, Curtea de Argeș etc.), scăpate de pedeapsa capitală, ar fi putut beneficia de o grațiere binemeritată.

În al treilea rând, chiar înainte de apariția celor două lucrări, Eugenia Greceanu propunea o metodă de studiu neutilizată până în acel moment. În afara unei corecte și aproape exhaustive (conform nivelului de informare din acel moment) corelări a documentelor cu datele arheologice și cartografice, autoarea utiliza o metodă pe care am numit-o ulterior „contextualistă”⁶, întâlnită pentru prima oară în mediul științific românesc. Esența ei era studiul relației între contextul construit și obiectul de arhitectură, relație care putea funcționa în ambele sensuri: fie contextul determinând obiectul, fie invers. Pentru evoluția teritorială a unui oraș care nu beneficiază de documente directe privind extinderea și modificările structurale sau morfologice, această metodă poate să ofere o primă schiță a pulsațiilor teritoriale, pe baza analizei amplasamentelor arhitecturilor importante (biserică, mănăstire, curte feudală, han etc.), care pot să indice că, în anumite momente, unele zone erau construite, altele nu. În afara faptului că metoda se baza pe elementele cunoscute ale legislației urbane medievale occidentale care a funcționat și în spațiul românesc, ea acorda credit analizei planurilor târzii (secolele XVIII–XIX) considerate a conține întreaga istorie a orașului până în acel moment.⁷

În al patrulea rând, era pentru prima oară când se discutau, serios și documentat, probleme de morfo-structură urbană (evoluție teritorială, zonificare, morfologie parcelară, arhitectură majoră

⁴ Eugenia Greceanu, *Ansamblul urban medieval Botoșani. Botoșanii care s-au dus* (Iași: Casa Editorială Demiurg, 2009), 1–2.

⁵ Eugenia Greceanu, *Ansamblul urban medieval Pitești* (Pitești: Editura Paralela 45, 2007), 17–18.

⁶ Teodor Octavian Gheorghiu, „Metodă de abordare și modele ale genezei unor orașe medievale românești extracarpatice”, *Arhitectura* 34, nr. 1 (1988): 39, unde făceam trimitere la lucrările Eugeniei Greceanu, prima fiind articolul „La structure médiévales de la ville de Roman”, *Revue roumaine d'histoire* 15, nr. 1(1972): 39–56.

⁷ Vezi, de pildă: Eugenia Greceanu, „Structura urbană a orașului Roman, mărturie a trecutului istoric”, *Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă* 44, nr. 2 (1975): 30–40, o reluare completată a primului articol despre Roman.

versus arhitectură „minoră” etc.), operându-se prin analize planimetrice (topografice), repere tipologice, analize arhitecturale și interpretându-se datele istorice și arheologice existente. Dezbateră era pornită de la nivelul teritoriului, al zonei și vecinătăților, ajungându-se la cel al organismului urban propriu-zis, determinat și determinând, la rândul său. Faza finală a studiilor era reprezentată de arhitectura urbană obișnuită (casa târgovețului, negustor sau meseriaș) și cea majoră (biserica, mănăstirea, hanul, reședința domnească sau boierească). Unul dintre elementele bazice era „cartarea” istorică și arheologică, suport al concluziilor prin care se oferea pentru prima oară (după începutul făcut cu Roman) hărți ale evoluțiilor teritoriale ale celor două orașe⁸ și ale structurilor sale urbanistice (funcționale și morfologice).⁹

În fine, cred că important a fost și tonul ferm și frecvent polemic, pe care acest tip de discurs începea să-l capete, în raport cu metodologia „clasică” de abordare și concluziile „comode” decurgând de aici, elemente cu care Eugenia Greceanu și adepții punctelor ei de vedere vor fi într-o stare conflictuală (științifică) permanentă. Scopul lor a fost și este obținerea unei istorii veridice a urbanisticii românești extracarpatică (în speță medievală), integrabilă mării istorii continentale și trans-continentale, o istorie în care să-și găsească locul firesc și morfo-structurile urbane specifice: rețea stradală, spații urbane diverse, parcelar etc. Cu hărți și planuri care să înlocuiască vorbele fără acoperire, consistență sau sens.

Având o detentă de mai bine de 30 de ani, cred că pot să evaluez corect ecoul pe care lucrările Eugeniei Greceanu l-au avut în mediul românesc istoric, arheologic, arhitectural, urbanistic și chiar politic. Citind printre rânduri cele două lucrări din anii '80 devine limpede că, local și chiar central, cercetările respective urbanistice zguduiau sau măcar corectau mentalități, cutume științifice, puncte de vedere, argumente ale deciziei politice. Dacă 1990 a surprins câteva orașe românești de la est și sud de Carpați cu fragmente importante de structură istorică intactă, este meritul începutului făcut de Eugenia Greceanu, care, pot spune fără exagerare, iniția o „școală” în adevăratul sens al cuvântului, o școală care continuă să funcționeze (chiar pentru cei care nu-i mai știu sursa) și să producă noi generații de istorici ai urbanisticii românești extracarpatică. În orice caz, eu mă număr printre aceștia și-i datorez schimbări esențiale de percepție asupra fenomenelor.¹⁰

Încheind aici considerațiile referitoare la cele două publicații de la începutul anilor '80, se cuvine să ajung la noile ediții, ediții „de recuperare” a unor informații relativ dificil de atins din cauza tirajului redus și a circulației restrânse pe care primele ediții l-au avut în afara cercului de specialiști sau interesați de domeniu.

Prima ediție apărută, *Ansamblul urban medieval Pitești*, este publicată la editura „Paralela 45” din Pitești, în 2007. Conținutul științific este același, dar volumul este completat prin două elemente extrem de necesare: „Prefața noii ediții din 2007” și cap. IV – „În căutarea orașului pierdut”. Dacă prima este o rememorare a circumstanțelor apariției ediției din 1982 (atribuind cuvenitele merite lui Florian Georgescu – ca editor – și tehnicianului Grigore Crișan – ca inițiator, în 1974, a cercetării centrului istoric piteștean), al doilea este un trist comentariu asupra etapelor distrugerii (din perioada comunistă) a acestui centru urban de excepție. Procesul dispariției sale este (ca în mai toate cazurile asemănătoare din spațiul românesc) o combinație de voință politică locală, ignoranță, exces de zel, elan profitor. În raport cu rolul covârșitor al unor responsabili politici, nu lipsesc referințele la profesioniștii „de marcă” ai momentului, care, ca și în cazul Bucureștilor, argumentau (pe față sau din umbră) distrugerea și reconstruirea, pentru a le proiecta sau coordona. Paradoxal, ca și în alte situații, profesioniștii au fost, în fapt, autorii morali și fizici ai distrugerii, mult mai mult decât un prim-secretar (ca Dincă, de pildă, evocat de autoare), care părea să fi înțeles valoarea structurilor urbane tradiționale și acționa în scopul conservării ei. Cazul Piteștilor nu este singular.

⁸ Greceanu, *Botoșani*, 51; Greceanu, *Pitești*, 84.

⁹ Ibid., passim.

¹⁰ Una dintre ele este, de pildă, problema conformației și caracteristicilor centrelor acestor orașe. Conceptul referitor la piețele urbane, plauzibil de a fi existat la începuturile lor și demonstrabile prin metode diverse, mi-a fost indus într-o discuție privată de la sfârșitul anilor '80 și pe parcursul consultărilor avute în perspectiva elaborării tezei mele de doctorat.

A doua ediție apărută, *Ansamblul urban medieval Botoșani. Botoșanii care s-au dus*, este publicată la Casa Editorială „Demiurg” din Iași, în 2009 și, față de prima ediție, conține (în afara subtitlului), două noi elemente: un „Cuvânt înainte”, datorat lui Ioan Caproșu (unul dintre referenții primei ediții) și o „Prefață” la ediția din 2009. În complicatul proces de republicare, merită spus că un rol esențial îl joacă dl. Octavian Liviu Șovan. Și la Botoșani, evenimentele de după anul apariției primei ediții au determinat distrugerii importante ale substanței istorice a orașului (centru și cartierele rezidențiale), astfel că propunerile de conservare avansate în anul 1981¹¹ nu-și mai au rostul în actualul context decât fragmentar. Erodarea centrului istoric (totuși, mai puțin gravă decât în multe alte situații) este suficient de consistentă pentru a se impune o reluare a setului de propuneri de conservare și reabilitare.

Noile ediții conțin și câteva noutăți privind aspectul, calitatea ilustrațiilor și a tiparului. La o privire generală, este evident că ambele sunt de o calitate mult mai bună decât a primelor ediții (hărțile și planurile, în primul rând), dar atent fiind, nu poți să nu remarci diferențele. La Pitești, din varii motive, fotografiile (și noi și vechi) sunt prost prelucrate, sub-expuse, neclare și cu contraste excesive, diminuându-se, astfel, capacitățile lor de informare. La Botoșani aspectul cărții este net superior, la aceasta contribuind imaginile fotografice prelucrate corespunzător unui tipar de calitate.

Reeditarea este un prilej de a evalua și istoria recentă a celor două orașe, de după 1989. De asemenea, de a medita asupra similitudinilor de politică urbană în perioada comunistă și în cea capitalistă pe care o trăim acum. Continuarea distrugerilor (sub alte forme dar cu același efect) conduce la concluzia că nu o anume doctrină provoacă cele mai mari distrugerii (cu excepția metropolelor supuse unor politici extreme), ci suma acțiunilor nefericite ale membrilor comunităților respective și suma deciziilor dezordonate (frecvent interesate) ale forurilor locale sau regionale. În ultimele două decenii, ambele orașe au devenit câmp de acțiune și cobai pentru variatele forme de politici financiare dedicate edificării și dezvoltării, sau a speculei imobiliare ținând câștigul rapid și fără scrupule. Așadar, aspectul lor actual, incoerent în ansamblu și detaliu, combină efectele sistematizării comuniste cu cel al dezvoltărilor capitaliste primitive.

Închei aici scurta prezentare a celor două noi ediții ale cărților de început ale Eugeniei Greceanu sperând că ele își vor continua rolul de reper a ceea ce ar trebui să fie astăzi cercetările de istorie urbanistică românească, prin care să se recupereze nu numai informație specifică, ci și decalajul față de alte istoriografii (măcar ale țării din jur). În detaliu, sper ca ele să ajungă pe biroul celor care decid astăzi soarta urbanistică și arhitecturală a celor două orașe, ca și a celor care gândesc dezvoltări imobiliare viitoare, dar să funcționeze, ca argument solid, mai mult decât s-a întâmplat până acum și să genereze reflecții în consecință.

Teodor Octavian Gheorghiu

**PAUL LUCIAN BRUSANOWSKI, *Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval*.
Presa Universitară Clujeană: Cluj-Napoca, 2007, 257 p.**

Cartea semnată de Paul Bruslanowski se vrea, după cum spune însuși autorul, a fi o continuare a proiectului de cercetare *Creștinismul în Sibiu. Ghid al confesiunilor și al lăcașurilor de cult*, finalizat prin tipărirea unei cărți bilingve în anul 2002. Însă, titlul lucrării de față, cu o tentă novatoare, nu se regăsește în cuprinsul și conținutul cărții caracterizate de un sintetism nejustificat, depășindu-se cu mult cadrul tematic, spațial și cronologic avut în vedere. Fapt ce rezultă chiar din *Introducerea cărții*, unde autorul afirmă că intenția lui „nu a fost aceea de a redacta o sinteză de *Istorie bisericească a orașului Sibiu (...)*. Drept urmare, am întocmit o lucrare care poate părea destul de pestră, fiindcă, în afară de unele aspecte de istorie bisericească, abordez și probleme de

¹¹ Greceanu, *Botoșani*, 132 și urm.

istorie constituțională, socială (...) lucrarea de față s-a axat mult pe prezentarea societății săsești, pe evoluția instituțiilor de pe Pământul crăiesc, fără de care nu poate fi înțeleasă nici chiar istoria medievală a Transilvaniei”.

Conform cuprinsului, structurat în patru mari părți, lucrarea pare la prima vedere că este o veritabilă monografie a Sibiului pentru perioada medievală și modernă (*Partea I. Sașii și Sibiul înainte de Reforma protestantă; Partea a II-a. Sibiul în epoca Reformei; Partea a III-a. Sibiul sub presiunea Contrareformei (secolul XVIII); Partea a IV-a. Sibiul și românii*); în esență ea abordează etapele principale din istoria sașilor din Transilvania, lucrarea fiind destinată unui cerc de cititori de limbă română pentru care istoria sașilor în evul mediu este puțin cunoscută.

Paul L. Brusanowski în prima parte a lucrării (*Sașii și Sibiul înainte de Reforma protestantă*, p. 13-67) face o trecere în revistă a celor mai importante date și teorii vehiculate în literatura de specialitate până în anii '90 referitoare la geneza viitorului oraș Sibiu, colonizarea sașilor, privilegiile acestora, organizarea politică a Provinciei Sibiului, formarea Universității Națiunii Săsești, sașii din teritoriul comitatens, organizarea Bisericii Săsești din Transilvania, importanța prepoziturii pentru dezvoltarea Sibiului, întemeierea mănăstirilor la Sibiu, construirea cetății, ridicarea Sibiului la rang de oraș, marii întreprinzători sibieni, monumente de arhitectură, structura socială a Sibiului, fraternități religioase la Sibiu etc. Informațiile scrise în acest capitol, de altfel bine structurate, nu se bazează din păcate și pe trimiteri la colecții de documente¹², ceea ce duce inevitabil și la erori de genul: „În anul 1223 apărea și denumirea germană de *Hermannsdorf* (de la care derivă și numele latin *villa Hermani*)” (p. 13)¹³, „în 1366... apare pentru prima dată menționată documentar denumirea de *Hermannstadt*” (p. 49)¹⁴ sau „în anul 1382, Sibiul a obținut dreptul de depozit (*ius stapuli*), astfel că toți comercianții străini erau datori să desfășoare mărfurile, în cantitățile solicitate, la Sibiu, și numai după aceea aveau permisiunea să-și ofere mărfurile și în alte locuri...” (p. 51).¹⁵ De asemenea important ar fi fost pentru subcapitolele referitoare la *Așezarea sașilor în Transilvania, Monumente de arhitectură. Biserici, capele, mănăstiri și locuințe fastuoase ale patricienilor sibieni și Fraternități religioase la Sibiu* o parcurgere mai atentă a literaturii de specialitate ce a apărut în ultima vreme și care prezintă noi cercetări, teorii și ipoteze.¹⁶

¹² *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Bd. I–VII, Fr. Zimmermann et alii, ed. (Hermannstadt – Bukarest, 1892–1991); *Documente privind istoria României, C, Transilvania, veacul XI, XII și XIII*, vol. I–II (București: Editura Academiei Române, 1951–1952); *Documente privind istoria României, C, Transilvania, veacul XIV*, vol. I–IV (București: Editura Academiei Române, 1953–1955); *Documenta Romaniae Historica, C, Transilvania*, vol. X–XIV (București: Editura Academiei Române, 1977–2002); *Erdélyi Okmánytár. I. (1023–1300). Oklevelek, levelek és más irások emlékek Erdély történetéhez*, Zs. Jakó, ed. (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997); *Quellen zur Geschichte der Stadt Hermannstadt. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation. I. Band von c. 1380–1516* (Hermannstadt, 1880) etc.

¹³ În documentul din 1223, Sibiul este amintit cu denumirea de *villa Hermani* (*Urkundenbuch*, I, nr. 38, p. 27), iar cea de *Hermannsdorf* nu apare în documentele de secol XIII.

¹⁴ Sibiul apare pentru prima dată atestat documentar ca și *civitas* în 1326, iar în documente este consemnat încă pentru anul 1366 sub denumirea de *civitas Cybiniensis*.

¹⁵ În 1378, Sibiul obține pentru prima dată dreptul de depozit pentru comerțul cu postavul adus de negustorii din orașele ungurești (*Urkundenbuch*, II, nr. 1095), în 1382 obține același drept și pentru comerțul cu piper și alte mirodenii spre Țara Românească (*Urkundenbuch*, II, nr. 1157), iar din 1384 Sibiul obține dreptul de depozit pentru mărfurile tranzitate de negustorii străini spre Țara Românească (*Urkundenbuch*, II, nr. 1190).

¹⁶ A. Ioniță, „Date noi privind colonizarea germană în Țara Bârsei și granița de est a regatului maghiar în cea de-a doua jumătate a secolului al XII-lea”, în *Revista istorică* 5, nr. 3–4 (1994): 273–281; G. Entz, *Erdély Építészete a 14.–16. században* (Kolozsvár, 1996), 87; I. M. Țiplic, „Identificarea unei capele gotice din Sibiu (Piața Huet nr. 17)”, *Arheologia medievală* 3 (2000): 117–125; L. Gross, „Confretria capitlului de Sibiu”, *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca* 42 (2003): 161–170; L. Gross, *Confrețiile medievale în Transilvania (secolele XIV–XVI)* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană – Editura Grinta, 2004) etc.

Partea a doua a lucrării (*Sibiul în epoca Reformei 1543–1690*, p. 77-159) ne oferă informații generale despre Principatul Transilvaniei – confederație între trei națiuni politice, despre conducerea politică a principatului Transilvaniei până la cucerirea habsburgică și despre organele de conducere locale de pe Pământul Crăiesc (organele de administrație în târguri, sate și orașe, administrația scaunelor și districtelor, Universitatea Săsească, comitele națiuni săsești). Spre deosebire de prima parte a cărții, în cea de-a doua parte autorul conferă un spațiu mai larg în ceea ce privește politica religioasă în Transilvania, fiind abordate detaliat teme precum răspândirea primelor idei ale Reformei în Transilvania și introducerea Reformei în Biserica săsească (*introducerea Reformei la Brașov și Sibiu, disensiunile între cler și autoritățile politice săsești cu privire la menținerea ceremoniilor, hotărâri ale dietei și ale Universității Națiunii Săsești privind Reforma între 1544–1546, „Regulamentul bisericesc al tuturor germanilor din Transilvania” (1547) și oficializarea acestuia în toate parohiile săsești (1550), recunoașterea luteranismului ca o confesiune receptă, disputele euharistice dintre sașii luterani și maghiarii calvini, receptarea calvinismului în Transilvania*) sau scurte prezentări despre sistemul confesional în Principatul autonom al Transilvaniei și despre organizarea Bisericii ev. săsești în perioada Reformei. În sfârșit, câteva pagini sunt dedicate și Sibiului, cu privire specială asupra Gimnaziului evanghelic din Sibiu, a vecinătăților din Sibiu și a proceselor de vrăjitorie de la Sibiu.

Partea a treia a cărții (*Contrareforma în Principatul Transilvaniei. Secolul XVIII*, p. 163-199) este consacrată aproape în întregime istoriei politice religioase, incluzând capitole și subcapitole referitoare la *Încercări pentru îndreptarea situației deficitare a Catolicismului ardelean. Opoziția stărilor protestante; Obținerea statutului de întâietate de către catolicismul ardelean. Aspecte de ordin constituțional; Legislația iosefinistă privind toleranța religioasă; Ofensiva contrareformei la Sibiu; Constituția consistorială a Bisericii ev. săsești din Transilvania: Disputa dintre episcopul sas și capitlul sibian, Înființarea Consistoriului Bisericii Evanghelice, Impunerea dreptului bisericesc iosefinist de stat asupra Bisericii Evanghelice, „Preaînalta instrucțiune aprobată” privitoare la Consistoriile evanghelice.*

Ultima parte a cărții intitulată *Sibiul și românii* (p. 203-246) schițează câteva aspecte din istoria secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea, cititorul aflând astfel mai mult despre relația dintre minoritar și majoritar, despre diversitatea etnică și confesională din jurul Sibiului și despre episcopia ortodoxă de la Sibiu.

În ansamblu, cartea este o lucrare de sinteză, bine structurată. Pentru istoriografia românească este un aport binevenit, fiecare capitol în parte putând constitui o bază de pornire pentru noi investigații.

Maria-Emilia Țiplic

Marosvásárhely történetéből 2. Új- és legújabbkori tanulmányok. Összeállította és sajtó alá rendezte PÁL-ANTAL SÁNDOR, NOVÁK CSABA ZOLTÁN. Marosvásárhely: Mentor kiadó, 2007, 273 p. [Pagini din istoria orașului Târgu-Mureș. Vol. 2. Studii din epoca modernă și contemporană. Editori: PÁL-ANTAL SÁNDOR și NOVÁK CSABA ZOLTÁN. Târgu-Mureș: Editura Mentor, 2007, 273 p.]

Titlul volumului reflectă conținutul acestuia: cartea prezintă fragmente din istoria orașului Târgu-Mureș, după subtitlu, din epoca modernă și contemporană. Avem în față un volum mai mult sau mai puțin coerent, care cuprinde cincisprezece studii elaborate de 14 autori. Majoritatea studiilor publicate în acest volum au fost prezentate în cadrul unei conferințe organizate de Asociația „Borsos Tamas” din Târgu Mureș, în octombrie 2005. Cu toate acestea, conform indiciilor oferite de editori/de titlu, cartea nu poate fi privită ca o analiză completă a istoriei orașului, ci prezintă doar un fragment din istoria contemporană (în majoritate) a acestuia. În același timp, mențiunea „volumul 2”, indică o anumită continuitate a unui proces nefinalizat.

De la sfârșitul anilor '90 istoriografia orașului Târgu-Mureș s-a bucurat de rezultate îmbunătățite, mai ales din perspectiva maghiară, când au apărut mai multe volume referitoare la diferitele aspecte

ale istoriei orașului, la istoria monumentelor arhitecturale, monografiile aproape complete, care au contribuit la lărgirea orizontului cunoașterii istoriei localității.¹⁷ Această tendință există în continuare, cel mai bun exemplu fiind acest volum, precum și cărțile recent apărute. Prin aceasta doresc să ilustrez una dintre ideile exprimate în prefața volumului: cartea este o lucrare bună în ceea ce privește metodele folosite, dar pentru o istorie completă a orașului, trebuie folosite și volumele apărute anterior.¹⁸ Prefața prezintă lucrările, însă lipsește explicația metodologiei folosite.

Studiile apar în ordine cronologică. Conținutul bogat este augmentat datorită fotografiilor istorice incluse.

Articolul introductiv intitulat *Târgu Mureș în secolul al XX-lea*, propune o periodizare a istoriei orașului în secolul trecut, distingând cinci etape. Nu este deloc ușor, dar autorul nici nu a realizat acest lucru, articolul reprezentând mai degrabă o schiță. În partea a doua a lucrării sunt prezentate principalele obiective ale orașului, cât și lista personalităților care au trăit și activat în oraș în secolul al XX-lea. Un studiu folositor, dar insuficient pentru a cuprinde amănunțit în totalitate tema propriu-zisă (mai ales fără note de subsol) este scris de istoricul și fostul arhivist Pál-Antal Sándor. La sfârșitul articolului sunt câteva schițe, fotografii și cărți poștale care ajută la evocarea spiritului orașului descris în perioada respectivă.

După studiul introductiv, urmează prima lucrare care studiază epoca modernă, abordând tematica dietelor târgu-mureșene. Articolul este scris de Simon Zsolt, care ne informează despre dietele ținute la Târgu-Mureș, hotărârile luate la aceste întruniri, aspectele lor economice etc.

Pentru a ajunge la următorul articol, trebuie să răsfoim prin câteva fotografii, care au rămas, probabil, de la articolul anterior, pentru că nu au nicio relevanță pentru studiul următor. Acesta este semnat de Gidó Csaba și analizează *atracția economică a orașului Târgu-Mureș din perspectiva circulației căilor ferate spre sfârșitul secolului al XIX-lea*. Din acest articol putem nota importanța căii ferate în dezvoltarea economică a orașului. În perioada aceea, Târgu-Mureș era unul dintre cele mai importante noduri de cale ferată.

În volum au fost incluse două studii abordând tematica istoriei militare: primul scris de Berekméri Árpád-Róbert, iar celălalt de Koszta István. De la husari până la pregătirea ofițerilor în rezervă și elita Armatei Regale Maghiare, aflăm detalii din tematica propusă. Între cele două lucrări menționate se află studiul lui Sebestyén Spielmann Mihály, despre *corpul profesoral al Colegiului Reformat din Târgu Mureș între anii 1894 și 1944*. Această tematică nu este o nouate pentru autor, deoarece articolul reprezintă o parte din volumul apărut în 2006.¹⁹ Studiul examinează compoziția socială a corpului didactic într-o perioadă fragmentată de schimbări politice și pedagogice majore. Studiul este însoțit de diferite tabele și diagrame, care ne ajută la înțelegerea analizei. Singura deficiență a studiului o constituie lipsa referințelor. În plus, autorul nu folosește sursele de la arhive (inevitabile în acest domeniu), dar chiar și în această formă, articolul reprezintă o sursă de inspirație pentru cei interesați, mai ales pentru cei care doresc să continue cercetările pe această temă.

Studiul lui Nagy Miklós Kund descrie fenomenul literar și literatura maghiară din Târgu-Mureș în perioada interbelică. Această lucrare nu a fost prezentată la conferința menționată, deși este un articol foarte bun, care descrie mișcările elitelor literare din perioada respectivă și rolul lor. Bibliografia de la sfârșitul lucrării este de fapt dovada că orașul avea o viață literară bogată între cele două războaie mondiale.

Studiul următor poate crea o perspectivă interesantă, mai ales pentru publicul larg: *Prostituția admisă în Târgu Mureș în perioada interbelică*. Prostituția întotdeauna reprezenta o problemă pentru

¹⁷ Majoritatea acestor volume au apărut tot la Editura Mentor.

¹⁸ A mai apărut volumul *Marosvásárhely történetéből* [Din istoria orașului Târgu-Mureș] în anul 1999, care ar putea fi preludiul volumului prezent, dar mai sunt și volumele *Maros Megyei magyarság történetéből 1–2* [Din istoria maghiarilor din Județul Mureș, 1–2]; toate aceste volume au fost editate de Pál-Antal Sándor.

¹⁹ Este vorba despre Spielmann Mihály, *A marosvásárhelyi ev. református kollégium történetéből 1895–1944* [Din istoria Colegiului evanghelic-reformat din Târgu-Mureș, 1895–1944] (Marosvásárhely: Mentor kiadó, 2006).

autoritățile orașenești. Cu toate acestea, studiul de față este scurt, dar bine prelucrat – metodologic vorbind –, cu un limbaj accesibil tuturor categoriilor de cititori.

Următoarele șase studii prezintă epoca socialistă a orașului: acest capitol poate fi considerat cel mai complet din carte. Printre autori se numără istorici de renume, ca Szabó Miklós, Novák Csaba Zoltán, Lázok Klára sau Stefano Bottoni, care, deși sunt tineri, totuși cunosc bine perioada respectivă. Primul studiu, scris de Novák Csaba Zoltán, prezintă începutul perioadei și ne ajută la înțelegerea mecanismelor de instaurare la putere a PCR la nivel local. De asemenea, sunt urmărite consecințele acaparării puterii de către comuniști: reorganizarea administrativă, culturală și socială și faptul că Târgu-Mureșul și-a păstrat poziția de centru administrativ, politic și economic în zonă. Schimbările politice de după 1945 au contribuit la întărirea pozițiilor organizațiilor de stânga în oraș, iar după schimbarea conducerii orașului a început să funcționeze mecanismul de propagandă, care căuta să legitimizeze aceste tranziții. Unul dintre articole prelucrează tematica propagandei și agitației în campania electorală din 1948 (deci, de fapt este continuarea studiului scris de Novák Zoltán). Acesta este un studiu de caz, întreprins de Lázok Klára, foarte scurt, dar la obiect. Prin prezentarea și analiza tehnicilor utilizate în campania electorală (folosind ca surse primare rapoartele Secției de Propagandă și Agitație Mureș, dar și cotidienele politice locale), ne putem da seama cum a reușit PMR să-și consolideze puterea.

Poate cea mai performantă lucrare din acest volum este scrisă despre revoluția maghiară din 1956 și efectul acesteia asupra orașului. Articolul scris de Stefano Bottoni analizează impactul revoluției maghiare, cuprinzând trei subiecte principale.²⁰ Primul trasează profilul socio-demografic a orașului de la începutul anilor '50, când Târgu-Mureșul a devenit centrul administrativ și politic al Regiunii Autonome Maghiare (RAM). A doua parte a studiului analizează reacția locuitorilor orașului, măsurile preventive luate de autoritățile centrale și locale și dilema cu care s-au confruntat intelectualii maghiari din oraș (de a condamna sau nu revolta?). În a treia parte a lucrării se arată consecințele politice și juridice suferite de către mureșenii care s-au solidarizat cu revolta ungară. Aceste articole sunt completate de două studii ale antropologului Gagy József, care analizează transformarea orașului și reacția populației la evenimentele întâmplătoare în perioada socialistă utilizând metode antropologice. De fapt, cele două articole se completează unul pe celălalt, fiind vorba în ele despre formarea chipului urbanistic și situația socială a orașului, despre viața cotidiană a mureșenilor în perioada urbanizării și modernizării forțate.

Volumul se încheie cu un articol care diferă total de celelalte: *Cercetări arheologice în cadrul Muzeului Județean Mureș între anii 2002–2005*. Acest studiu întrerupe ordinea cronologică a volumului, dar îl îmbogățește cu perspectiva arheologică, folosind cele mai recente cercetări și discutând despre reactualizarea acestora. Articolul este realizat de arheologul Soós Zoltán, directorul Muzeului Județean Mureș.

În concluzie, este vorba despre o carte de mare folos, deși se pot enumera unele lipsuri: prezentarea autorilor, greșeli ortografice necorectate. Există și aspecte plăcute, cum ar fi rezumatele în limbile română și engleză, adăugate după fiecare studiu (însă fără a se menționa traducătorul acestora). Considerăm că acest volum este o șansă pentru tinerii cercetători, nu doar pentru a publica, ci și pentru a-i îndruma. Lucrările folosesc cele mai recente metodologii istoriografice, surse noi provenite din arhive sau din presa apărută în perioada respectivă. Sperăm că aceste cercetări vor fi continuate și vor fi publicate într-un nou volum.

Fodor János

²⁰ Tema respectivă nu reprezintă o noutate pentru autor, el a editat un volum despre revoluție: Stefano Bottoni, *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)* [Revoluția din 1956 și maghiarii din România (1956–1959)] (Csikszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2006).

**RADU IACOB-MORTENI, MĂDĂLINA ȚIBRIAN CUCEANU, *Orașul Costești. Pagini de monografie.*
Editura Universității din Pitești: Pitești, 2009, 256 p.**

Printre zecile de lucrări monografice dedicate unor localități argeșene tipărite în ultimii ani, se numără și cea dedicată orașului Costești, volum la care ne vom referi în cele ce urmează. Chiar dacă respectiva lucrare este prudent intitulată doar *pagini de monografie* (așadar nu o monografie în adevăratul sens al cuvântului), iar orașul vizat este unul „tânăr” (Costeștiul a fost declarat oraș la 1 iunie 1968), așadar fără tradiție urbană, aceste detalii nu sunt în măsură să diminueze generosul potențial al temei și nici să umbrească meritele temerarilor autori, drept dovadă includerea volumului în programul editorial al unei cât se poate de serioase și respectabile edituri universitare.

Volumul, rod al colaborării științifice dintre un domn veterinar și un cadru universitar, doctor în istorie (prezentările autorilor le găsim pe coperta a patra), este prefațat de Constantin Țibrian, profesor universitar la *alma mater* piteșteană. Dincolo de o utilizare cel puțin dubioasă a virgulei, *prefața* (p. 5) este de natură să ne capteze atenția și să ne îndemne la parcurgerea cărții, o activitate intelectuală promițătoare agreabilă având în vedere mărturisita „bucurie pe care o simțim la lectura acestei fundamentale lucrări științifice”.

În *cuvântul către cititori* (p. 7), autorii se declară „fascinați de istorie”, caracterizându-și lucrarea drept „un act de educație patriotică”. Dorința lor sinceră este ca volumul să fie apreciat la justa lui valoare de cititorul interesat: „Sperăm ca eforturile noastre să fie apreciate cum se cuvine de către cei care se vor învrednici să lectureze această carte”. Așadar, am purces și noi la o asemenea învrednicire, dar nu de a lectura, ci chiar de a citi cu mare atenție, luare aminte și băgare de seamă („cu mare interes și emoție firească”, parafrazându-l pe prefațator – p. 5), spre a-i aprecia la final pe autori, așa cum se cuvine și așa cum, sperând, ne îndeamnă tacit și domniile lor.

Primul capitol este destinat *istoriografiei localității* (p. 9-11) și prezintă sumar lucrări ce conțin referiri la Costești, elaborate de-a lungul unui secol, de la *Marele dicționar geografic al României* coordonat de George Lahovari (1898–1902) și până la o enciclopedie geografică apărută în 2002. Încă de la prima pagină (p. 9) suntem întâmpinați cu o pereche de erori flagrante, ambele în același domeniu al organizării ecleziastice argeșene. Ignorând faptul că între episcopie și mitropolie e o deosebire consistentă, autorii plasează la Curtea de Argeș „întâiul scaun episcopal”, dorind a se referi, probabil, la cel mitropolitan din 1359, cu adevărat „întâiul”. Orașul Basarabilor avea să devină sediu episcopal abia în 1793. A doua eroare urmează imediat în aceeași frază și constă în localizarea la Pitești a sediului fostei Episcopii a Râmnicului și a Argeșului. Este, evident, o găselniță a autorilor, întrucât sediul Episcopiei Râmnicului și Argeșului, înființată în 1949, a fost la Râmnicu Vâlcea și nu la Pitești. Nici în perioada anterioară, cea a existenței Episcopiei Argeșului (1793–1949)²¹, și nici după reînființarea Episcopiei Argeșului (și Teleormanului) – în anul 1990 – Piteștiul nu va fi acel sediu episcopal despre care vorbesc autorii, acest statut avându-l Curtea de Argeș. Probabil că semnatarii volumului au fost induși în eroare de numele de „Piteșteanul” pe care îl primeau vicarii episcopului de Argeș (nume pe care îl păstrau și în situația în care ar fi ajuns pe tronul episcopal), dar de aici până a localiza la Pitești reședința episcopală e cale lungă...

Cadrul geografic al zonei orașului Costești este discutat în al doilea capitol (p. 12–16). Întâlnim aici nu numai generalități (probabil aceasta explică prezența la subsolul capitolului a unei singure note stinghere), ci și banalități împinse uneori până la ridicol: „Fauna pădurii este destul de bogată și variată, începând de la găze mici până la mamifere mari” (p. 16).

Cel de-al treilea capitol poartă titlul *Descoperiri arheologice în zona orașului Costești* (p. 17–20). Este capitolul cel mai neizbutit, dar și cel mai hazliu și savuros. Interesantă și incitantă este

²¹ Scurtul interval 1866–1868 când cancelaria și arhiva Episcopiei Argeșului sunt mutate de episcopul Ghenadie Țeposu de la Curtea de Argeș la Pitești, într-un imobil închiriat, nu poate justifica atribuirea statutului de sediu episcopal pentru reședința județului Argeș, aceasta fiind o situație cu totul conjuncturală, accidentală; pentru detalii a se vedea Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeșului, 1793–1949* (Pitești: Editura Europroduct, 2005), 75 și urm.

periodizarea propusă de autori, una proprie și originală. În viziunea acestora, ar exista o „epocă străveche și veche” (o altă găselniță, din ciclul „2 în 1”) ce ar cuprinde la rândul ei alte două epoci, pe care merită să le menționăm, chiar și numai pentru plasticitatea exprimării: „a) epoca pietrei cioplite (ascuțite) sau paleolitică, ce a durat sute de mii de ani” și „b) epoca pietrei lustruite (șlefuite) sau neolitică, cu o durată de câteva mii de ani”. Trebuie să recunoaștem, asemenea exprimări profund originale – nimic de zis! – nu le mai găsim în istoria arheologiei oricât am căuta, decât, poate, în scrierile de pionierat ale lui Cezar Bolliac. Dar asta se întâmplă acum un secol și jumătate, atunci când abia se puneau bazele acestei discipline care, după cum se vede, nu este pentru toată lumea...

Neavând cu ce umple spațiul acestei secțiuni care, desigur, trebuia să figureze într-o monografie serioasă, pregnant marcată de „rigurozitate științifică” (C. Țibrian, p. 5), autorii, credincioși crezului lor și dorind cu orice preț să nu se abată de la linia unei lucrări monografice clasice, în loc să treacă cu eleganță și cu discreție peste domeniul arheologic ce le-a rămas cu totul nefamiliar, produc fără pic de responsabilitate o serie generoasă de enormități trântite de-a valma în text. Aflăm cu surprindere, de exemplu, că topoarele apar încă din paleoliticul inferior (!), că la Costești au fost descoperite piese paleolitice (nu se specifică însă ce fel de piese, poate chiar astfel de... topoare), dar și fragmente ceramice și – evident – topoare neolitice (în realitate, neoliticul nu a fost încă atestat în zona discutată; piesele la care se referă autorii datează cel mai probabil din epoca bronzului). După ce încheie cu neoliticul, autorii se întorc din nou la cultura de prund (așadar la paleolitic), pe care o translează peste realitățile administrative actuale, rezultatul fiind (a câta oară?) dezastruos, dominat de un protocronism ridicol (v. p. 17).

În trei din cele patru pagini destinate problematicii arheologice se vorbește numai despre monede (mai mult generalități, mai puțin date concrete, precise), un spațiu generos (două pagini, practic jumătate din capitol) fiind alocat unui tezaur monetar... modern, de sec. XVIII–XIX (!).

Este evident că documentarea pentru redactarea acestui capitol a fost extrem de deficitară. De exemplu, autorilor le rămân necunoscute importante artefacte arheologice descoperite pe teritoriul actualului oraș Costești (o brățară de aur din epoca bronzului²², o serie de piese romane²³), iar importanța castrului de la Săpata de Jos, aflat la numai 10 km distanță de marginea nord-vestică a orașului este cu totul ignorată.

Se trece apoi la cel de-al patrulea capitol, dedicat dezbaterii unor aspecte clasice de istorie: *Localitățile componente ale orașului Costești în Evul Mediu. Atestările documentare și cartografice* (p. 21–32). Sunt urmărite cu acribie atestările documentare ale satelor de altădată, astăzi cartiere ale orașului: Băseni (astăzi Zorile), Broșteni (la început Floreni), Costești, Lăceni, Pârvo Roșu (la început Mărăcineni), Podu Broșteni (la început Bălțeani), Smei, Stârci, Teleasca și Telești. Cea mai veche atestare documentară îi aparține satului Floreni – actualul Broșteni (1520), iar cea mai recentă satului Smei (1861).

Este un bun prilej pentru autori, acești adevărați campioni ai arhivelor (să ne reamintim că prefațatorul volumului ne asigura de „volumul impresionant de muncă al autorilor” și de „documentarea de-a lungul mai multor ani” – p. 5), de a-și prezenta propriile descoperiri și interpretări în urma unui susținut program de cercetare a fondurilor arhivistice. Un element de noutate pe care autorii și-l asumă este plasarea atestării documentare a satului Băseni, component al actualului oraș Costești, cu 47 ani mai târziu decât se știa până acum, și anume la 14 aprilie 1687 („Băseani”) (p. 21). De asemenea, autorii anunță și prima atestare documentară sigură a Costeștiului, la 9 august 1552, dată menționată într-o hotărnicie de la finalul secolului al XIX-lea, descoperită în arhive (p. 23).

Se constată o oarecare lipsă de metodă redacțională și stângăcie în construirea discursului – de exemplu, reluarea aproape cuvânt cu cuvânt a documentului citat în cazul satului Broșteni (p. 23), la distanță de numai cinci pagini, acolo unde se discută atestarea documentară a satului Telești (p. 28). Ar mai fi de remarcat și înfierarea activiștilor comuniști de odinioară, care au înlocuit pe nedrept

²² Dragoș Mândescu, „Varia archaeologica ordessensia”, *Argesis*, Seria Istorie 14 (2005): 82–84, fig. 2.

²³ Gheorghe Bichir, „Dacii liberi din Muntenia și relațiile lor cu romanii”, *Thraco-Dacica* 2 (1981): 80, fig. 2/4–5; Idem, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Colecția Biblioteca de arheologie, 43 (București: Editura Academiei R. S. R., 1984), 44, 153, pl. XLVIII/20, XXXIV/3.

numele neoaș românesc al satului Băseni (nu reiese foarte clar din cele expuse de autori dacă originea acestui oiconim stă într-un nume de glorie, precum Basilius-Basileus, sau într-un diametral opus lat. *bessire*), cu Zorile (p. 21). Nu ni se spune și când a avut loc această schimbare de denumire – probabil că prin Legea nr. 2 din 16 februarie 1968.

Sunt prezentate și două hărți de la finalul secolului al XVIII-lea (Ruhedorf, 1788, și Specht, 1791), în care figurează unele localități componente ale actualului oraș Costești. Despre harta Valahiei întocmită de Ruhedorf, autorii nu și-au conturat o opinie clară, la aceeași pagină (p. 29) fiind-ne înșirate trei versiuni: a) a fost tipărită la Sibiu, b) a rămas în manuscris, c) a apărut la Viena. Probabil că bietului cititor, descumpănit, nu-i va rămâne decât să apeleze la varianta „Sună un prieten!”... De asemenea, deși descriu pe larg harta lui Specht, autorii nu precizează care anume sunt localitățile din arealul Costeștiului reprezentate pe acest important document cartografic. Pentru a clarifica situația trebuie să privim ilustrația de la p. 31–32, unde apar satele Stârci și Costești pe menționata hartă austriacă. Regretabilă rămâne și forma în care cele două fotografii sunt prezentate, cu punctele de interes plasate aproape în afara cadrului imaginii, la marginea de jos (Stârci), respectiv la marginea de sus a fotografiei (Costești) – puțin a lipsit să nu fie cu totul eliminate din câmpul ilustrației. De asemenea, tot legat de ilustrația acestui capitol, marcajul de pe fotografia de la p. 30, despre care deducem că ar fi trebuit să indice cititorului satul Mărăcineni (actualul Pârnu Roșu) pe harta lui Ruhedorf, a „alunecat” mult spre nord, indicând... Albota și Piteștiul.

Capitolul V (p. 33–37) ne introduce în problematica pe care autorii au dovedit încă de la primul paragraf al cărții (p. 9) că nu o stăpânesc, și anume *instituțiile ecleziastice*. În ciuda potențialului temei, și acest capitol rămâne în nota dominantă a volumului: schematic, searbăd, sec, neatractiv, stereotip. Un noian de date, ani, nume, totul haotic amestecat și nesistemizat. Lipsește, de asemenea, preocuparea pentru echilibru și justa proporționalitate. Perioade mari de timp rămân cu totul neacoperite, nedocumentate (de exemplu: intervalul 1964–prezent, în cazul bisericii din Băseni; intervalul 1824–1928, în cazul bisericii din Broșteni; intervalul 1976–prezent, în cazul noii biserici din Costești; intervalul 1845–prezent, în cazul bisericii din Lăceni, intervalul 1903–prezent, în cazul bisericii Telești II). Alături, constatăm repetarea aproape identică a pasajelor, de la o pagină la alta (a se compara textele de la p. 72 și 73 relative la parohia Telești II). De aceea, senzația este că avem în față un text ce pare provizoriu, nedefinitivat, doar un schelet mult prea repede înaintat la tipar, mai degrabă o compilație după lucrări edite semnate de Ion Ionescu, Constantin Bălan și Teodor Mavrodin, decât un demers original, propriu, bazat în primul rând pe informații inedite de arhivă.

Unele datări menționate de autori în legătură cu fondarea lăcașurilor de cult trebuie luate cu circumspecție și cu mari rezerve. De exemplu, biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din Băseni (Zorile) este prezentată ca fiind de secol XIX, autorilor rămânându-le necunoscute, în urma documentării pe teren sau a cercetărilor de arhivă, două date certe inscripționate în interiorul bisericii și care împing înapoi în timp atestarea bisericii în secolul al XVIII-lea: văleatul 7240 (1731–1732) și anul 1782.²⁴

Dată fiind valoarea și importanța bisericii de lemn de la Podu Broșteni cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, se impun câteva precizări și în legătură cu unele aserțiuni nu tocmai exacte pe care autorii le fac în legătură cu acest lăcaș de cult. În primul rând, în lipsa unei date certe a fondării, autorii ne propun anul 1798, după o inscripție ce-i menționează pe meșteri (p. 60). În realitate, anul acelei inscripții trebuie citit 1780.²⁵ Mai departe, anul mutării ei la Curtea de Argeș nu a fost 1995 (p. 60), ci 1989²⁶. În legătură cu interesanta informație conform căreia clopotul acestei biserici ar fi provenit de la biserica din Băjești (eventual după ce a trecut și pe la biserica Sf. Nicolae din Pitești) suntem trimiși pentru detalii, prin intermediul notei 82 de la p. 61, la p. 152 a volumului închinat lui Mareș Băjescu de către medievistul Spiridon Cristocea, unde nu întâlnim decât bibliografia respectivei

²⁴ Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn din județul Argeș* (Pitești: Editura Ordessos, 2010), 42. Autoarea este de părere că după trăsăturile arhitectonice ce o particularizează, această biserică ar putea data chiar din secolul al XVII-lea.

²⁵ Ibid., 46.

²⁶ Ibid.; vezi și informații de la martori oculari.

cărți.²⁷ Poate că această biserică ar fi fost cu totul altfel tratată dacă autorii ar fi avut cunoștință, printre altele, măcar despre un scurt dar fundamental articol publicat de preotul Ilie Diaconescu acum patru decenii.²⁸

Inadvertențe găsim și mai departe, în cazul bisericii cu hramul „Înălțarea Domnului” din Telești (Telești II), a cărei dată de fondare este plimbată, în trei pagini succesive, pe o durată mai mare de un secol: ba la 1688 (p. 71), ba la 1766 (p. 72), pentru a încheia cu 1800 (p. 73). Numai data certă a reparării acoperișului (1772–1773), menționată deasupra intrării²⁹, nu apare nicăieri menționată.

Capitolul VI este intitulat *Aspecte social-demografice oglindite în cataografiile din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pe teritoriul localității Costești* (p. 75–117). Însă nu avem de-a face cu nici măcar un singur „aspect” din cele anunțate în titlul capitolului, întrucât autorii se abțin să emită vreun comentariu sau să încerce vreo interpretare a datelor brute, preferând să lase cititorul față în față cu documentul. Astfel, sunt înșirate pe câteva zeci de pagini, fără nicio noimă, nume și iar nume, tabele peste tabele (locul lor era, desigur, la final, drept anexe), fără explicațiile autorilor, fie ele chiar și minimale.

Catagrafiile de la 1830, 1831 și 1838 sunt urmate, în încheierea capitolului, de o prezentare tabelară a rezultatelor recensământului din 1918 (p. 117). Evident că se impunea o minimă comparație cu situația actuală, cu evidențierea proceselor demografice, a tendințelor generale și a fluctuațiilor în funcție de epocile istorice. Dar se pare că le cerem mult prea mult celor doi autori, de vreme ce ei uită să menționeze în acest volum măcar un număr aproximativ al populației actuale a orașului (circa 10.000 locuitori).

În prima parte a capitolului VII dedicat *învățământului* (p. 118–170), se intenționează prezentarea, după o schemă riguros și logic întocmită, a evoluției școlilor din satele ce alcătuiesc acum orașul Costești, în perioada 1839–1918 (pentru școlile din Băseni, Broșteni, Costești și Telești), respectiv 1861–1918 (în cazul școlilor de la Podu Broșteni și Pârnu Roșu). Cu toate că în subtitlul corespunzător fiecărei școli sunt clar menționați și anii extremi ai analizei, niciodată aceasta nu va fi una completă, lacunele dovedindu-se, ca și în cazul discuției asupra bisericilor, destul de consistente: evoluția școlii din Băseni este urmărită numai până la 1901 (anul construirii noului local), cea a școlii din Costești numai în intervalul 1943–1955, iar cea a școlii din Telești numai în perioada 1844–1893.

Alteori nu concordă datele extreme ale perioadei menționate în subtitlu cu ceea ce întâlnim în text. De exemplu, pentru școala din Podu Broșteni (1861–1918) documentarea începe cu anul 1841 și se finalizează odată cu închiderea ei, în 1874 (p. 135). În cazul școlii de la Pârnu Roșu, subtitlul anunță clar perioada 1861–1918, dar constatăm în text că documentarea începe cu anul 1857 (anul instalării primului învățător), iar intervalele 1871–1900 și 1910–1918 au rămas neacoperite (p. 138).

Multe informații oferite de acest capitol sunt irelevante și nefolositoare temei, de exemplu numeroasele referiri la sumele reținute unor învățători la salariu (p. 120 ș.a.). Repetate și multiplicat cu obstinație și cu acribie demne de o cauză mai bună, aceste date ce puteau fi ușor concluzionate printr-o singură frază; pe lângă faptul că sunt irelevante în detaliile lor (chiar se schimbă fundamental datele problemei dacă învățătorului X i-au fost reținuți 6,54 lei sau 4,65 lei din salariu?), reușesc să încarce textul și să-l îndepărteze pe potențialul cititor. Un nou test de răbdare la care cititorul este supus: redarea stereotipă, monotonă și extrem de detaliată, pe pagini întregi, a salariilor învățătorilor (p. 120, 122, 140). Cum aceste venituri salariale nu înregistrau diferențieri sau fluctuații semnificative, întreaga problemă putea fi rezolvată foarte succint, punctându-se doar esențialul.

De altfel, această primă jumătate de capitol, parcă mai mult decât oricare altă parte a cărții, este și greu inteligibilă, autorii reușind anevoie să se facă înțeleși. Logica exprimării, sintaxa frazei, lexicul inadecvat de care aceștia dau dovadă cu dezinvoltură, indiferență și perseverență reprezintă un

²⁷ Spiridon Cristoceă, *Din trecutul marii boierimi muntene. Marele ban Mareș Băjescu*, Colecția Teze de doctorat – Istorie 10, (Brăila: Editura Istros, 2005). De altfel, autorul nu face vreo referire la *acest* clopot; singura mențiunea asupra clopotelor de la Băjești o întâlnim la p. 138, unde se arată că acestea au fost luate de armata germană în Primul Război Mondial.

²⁸ Pr. Ilie Gh. Diaconescu, „Biserica de lemn de la Bălteni (Podu Broșteni), Argeș”, *Mitropolia Olteniei* 23 (1971): 9–10, 748–750.

²⁹ Cristache-Panait, *Biserici de lemn*, 39.

atentat la limba română, la suplețea, naturalețea și fluenta ei. Un singur exemplu: „Dat fiind faptul că Ioan Alece se adevine învățător la 26 aprilie 1838, făcând parte din prima promoție, după ce s-a dat legea înființării școlilor sătești, la 14 ianuarie același an, și ținând cont de faptul că la 10 noiembrie 1838 cursurile pregătitoare nu luaseră sfârșit, putem presupune, în mod întemeiat, că la reîntoarcerea acasă, după această dată, sărbătorile de iarnă fiind aproape, e greu de crezut că a mai fost timp pentru începutul anului școlar” (p. 118). Altele pot fi întâlnite la p. 125, 144, 157...

Cea de-a doua parte a capitolului este intitulată *Aspecte privind învățământul din zona orașului Costești (1918–1948)*, așadar se preferă unei prezentări segmentate pentru fiecare școală în parte o viziune de ansamblu, sintetică. Constatăm curând, însă, că această intenție, de altfel salutară și binevenită după „șvaițerul” primei jumătăți a capitolului, a rămas, din păcate, numai la acest stadiu, concretizarea fiind deplorabilă. Avem de a face iarăși cu un hățiș de informații dintre cele mai diverse, pur și simplu înșirate fără noimă, fără nicio logică și coeziune internă și fără nici cea mai mică intenție din partea autorilor de a trece la o sistematizare măcar minimală. Un exemplu la îndemână ne este tocmai începutul acestui subcapitol, unde cititorul s-ar aștepta să găsească, în acord cu un fir cronologic logic al expunerii, informații mai mult sau mai puțin generale despre învățământul din Costești la 1918. Ei bine, același cititor va fi cel puțin descumpănit când va constata că autorii aleg să înceapă abordarea subiectului extrem de abrupt și în miezul perioadei avute în vedere, prin evocarea unei... inspecții petrecută în 1940 la școala din Broșteni. Pentru găsirea unor informații privind perioada 1920–1930, de exemplu, va trebui să mai parcurgă câteva pasaje consistente.

Prin lipsa de logică în expunere de care dau dovadă, precum și prin abandonarea totală a urmărilor unui minim principiu cronologic, cei doi autori conduc cititorul printr-un halucinant slalom tematic: încep cu școala din Broșteni, după care trec la cele din Băseni, Pârnu Roșu, Costești și Podu Broșteni, din nou se întorc la școala din Broșteni, sar apoi iarăși la cele din Pârnu Roșu și Podu Broșteni, pentru a încheia expunerea cu școala din Strei. La fel și în cazul parcursului cronologic: se începe, cum am mai arătat, cu anul 1940, se continuă aparent firesc cu anul 1941, dar imediat firul se rupe, autorii întorcându-ne la 1940, apoi din nou urmează 1941, dar după aceasta firul se face, practic, ghem, plimbându-ne amețitor prin următoarea serie de momente și intervale suprapuse și intercalate: 1917–1941, 1926–1933, 1948, 1947–1951, 1947!

Urmează apoi câteva pagini dedicate Liceului Teoretic Costești (p. 156–163) și Grupului Școlar Agricol Costești (p. 163–166). Această secțiune se distinge net de cele anterioare ale capitolului, fiind mai bine concepute, scrise și încheiate. Din fotografiile de la p. 159 (prof. Iulian Rizea, inițiatorul muzeului liceului) și p. 162 (clădirea fostului muzeu) cititorul poate deduce că respectiva instituție de învățământ a avut și un muzeu, o realizare meritorie, dar despre care în text nu se amintește absolut nimic. Grupul Școlar Agricol Costești (înființat în anul 1962) beneficiază și el de o prezentare onorabilă, logică și echilibrată, în afara notei generale a volumului.

După parcurgerea acestor două subcapitole, tocmai când răsufliăm ușurați că am depășit, poate, etapa haotică a rătăcirilor, autorii țin să ne readucă cu picioarele pe pământ și să ne asigure că speranțele noastre sunt deșarte. Ultima parte a capitolului este dedicată *învățământului preșcolar, primar și gimnazial din Costești (1968–2000)*. Lăsăm deoparte faptul că această secțiune ar fi trebuit plasată, logic, înainte de prezentarea liceului și a grupului școlar din localitate. Ceea ce nu putem înțelege este de ce autorii aleg să umple cea mai mare parte a spațiului acestui subcapitol cu evocarea detaliată a unei activități extrașcolare, și anume cercul de educație rutieră din cadrul Școlii Generale Costești. Concordanța dintre tema anunțată în subtitlu și text o regăsim abia la final, pe mai puțin de o pagină: o încercare nereușită de abordare statistică a unei perioade limitate la anii 1984–1997 (deci mai puțin de jumătate din perioada anunțată în titlul subcapitolului), demers lacunar, incomplet, insuficient documentat.

Și în acest capitol sunt prezente pasaje întregi reluate aproape *mot à mot* din paginile anterioare, astfel de repetiții putând fi ușor constatate, de exemplu, la o simplă comparare a textului de la p. 148–149, unde se vorbește de succesiunea învățătorilor și de reparațiile la școala din Costești, cu cel de la p. 133. La fel, a se compara textul de la p. 134 cu cel de la p. 152.

În capitolul VIII – *Reformele agrare din 1864 și 1921* (p. 170–180), după un calup de documente legate de hotărnicia din 1846 a moșiei Băseni ce ținea de Mănăstirea Văcărești și după transcrierea zăpiselor de proprietate ale acestei mănăstiri, ne este prezentat într-o formă tabelară actul de

împroprietărire a clăcașilor de la 1864. Aplicarea reformei agrare din 1921 în zona Costeștiului nu este deloc tratată. Documentarea autorilor pentru momentul 1921 se limitează la procesul verbal al comisiei de împrumut din satul Lăceni, act ce a premers împrumuturilor propriu-zise din localitatea respectivă.

Participarea locuitorilor din Costești la Primul și al Doilea Război Mondial este titlul capitolului IX (p. 181–192). Autorii se referă aici la unele elemente legate de mobilizarea tinerilor din satele comunei în vara anului 1916, la abuzurile armatei de ocupație germane (septembrie 1917 – noiembrie 1918), apoi la abuzurile armatei sovietice «eliberatoare», provocate la trecerea lor prin localitate (6–10 septembrie 1944 – în text apare anul „1916”!). Sunt prezentate, însoțite de fotografii recente, monumentele eroilor din fiecare sat, cu copierea listelor de eroi de pe aceste monumente, urmate de alte liste cu veterani (în total zece din cele 12 p. ale capitolului).

În capitolul X sunt prezentate *aspecte din activitatea căminelor culturale pe raza actualului oraș Costești* (p. 193–207). În perioada interbelică, în trei din satele ce alcătuiesc astăzi orașul Costești, funcționau cămine culturale cu o activitate relativ bogată, onorabilă. Datele expuse sunt interesante și inedite, dar își fac loc și unele scăpări: în anul 1936, la 1 decembrie nu avea cum să fie serbată Ziua națională a României, așa cum se afirmă la p. 205, ci aniversarea Marii Uniri de la 1918 (până în 1948, Ziua națională s-a serbat la 10 mai). Regretabilă este și neconcordanța fotografiilor de la p. 194 și 196 cu textul de la paginile respective.

Capitolul XI – *Obiceiuri și tradiții* (p. 209–216) se referă pe larg, sugestiv și cu detalii relevante la bogatul tezaur de datini, obiceiuri și tradiții din zona Costeștilor și implicit din sudul județului Argeș. Obiceiurile de peste an, laolaltă cu cele de Anul Nou, conferă zonei Costeștiului o coloratură etnografică aparte, autentică, originală și perpetuată în mare măsură până astăzi. Dintr-o eroare redacțională, printre obiceiurile Anului Nou sunt incluse și unele care se desfășoară primăvara și vara: obiceiurile din Sâmbăta lui Toader (prima sâmbătă din postul Paștelui), respectiv dispărutul joc al ursului.

Cum monografia unei comunități umane nu poate fi considerată completă incluzând numai capitole dedicate bisericilor, școlilor și căminelor culturale, autorii au căutat, dacă nu să le trateze exhaustiv, măcar să nu ignore celelalte instituții ale localității, unele de primă importanță (primăria, de exemplu). Astfel, cel de-al XI-lea capitol (*Alte instituții* – p. 217–250) grupează date despre instituții ce n-au fost abordate anterior în cuprinsul volumului: primăria, băncile populare, judecătoria, securitatea, serviciul veterinar (nu însă și serviciul sanitar uman), gara și ocolul silvic.

Încă de la începutul capitolului se observă că documentarea autorilor este deficitară, făcută pe fugă. Informațiile oferite sunt selective și lacunare, ceea ce face ca această parte a lucrării să pară dezarticulată și disproporționată, mult dezechilibrată. Primăria, de exemplu, este „rezolvată” rapid, fiind expeditată după înșirarea unei liste de primari, viceprimari și secretari, listă ce începe comod, la 1968 (anul în care comuna Costești devenea oraș). Câteva rânduri ce enumerarea realizărilor în domeniul construirii localurilor de școală, apartamentelor, fabricilor, întreprinderilor și rețelelor de gaze și de apă, și cu asta gata, putem considera încheiat istoricul celei mai importante instituții din Costești!

Trecem mai departe la băncile populare ce au funcționat în aproape fiecare sat. După enumerarea băncilor, cu precizarea anilor lor de înființare (perioada 1904–1922), autorii își schimbă într-o oarecare măsură optica, afirmând că „aceste bănci funcționau în satele menționate, începând din anul 1936”. Adică de la 1904–1922 până la 1936 băncile respective n-au existat decât „pe hârtie”, înghețate într-o dulce letargie? Dacă cititorul dorește lămuriri, evident că nu le va găsi în carte, întrucât autorii nu se încumetă decât la prezentarea fragmentară a activității din anii '30 ai secolului XX în cazul unei singure bănci (cea din Băseni).

În privința judecătoriei, nu ni se oferă decât o listă de judecători din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea. Din secțiunea dedicată jandarmeriei nu avem ce reține altceva decât noi exemple, dacă mai era nevoie, de contorsionare a frazei și de maximă pocire a limbii române (v. p. 224–225). Secția raională Costești a Securității nu este uitată, dar din nou avem parte de liste și de exprimări agramate (v. p. 226).

Mi-am arătat mai devreme uimirea că serviciul sanitar uman (trebuie să fi existat și există încă dispensare, cabinete medicale sau spital în orașul Costești, nu-i așa?) nu și-a găsit loc în carte; în schimb, serviciului veterinar, onorabil și binevenit de altfel, îi este alocat un spațiu destul de generos (patru pagini). Descumpănirea cititorului se va risipi curând însă, descoperind la p. 232 că primul

autor al volumului a activat ca agent veterinar în satele Broșteni și Pârnu Roșu. Vorba aceea: „Cine-mparte, parte-și face!” – patru pagini la serviciul veterinar, două la primărie, două la jandarmerie, numai una la judecătoria... „Să avem rezon, coane Fănică!” – cum ar spune nenea Iancu.

În legătură cu gara din Costești (inaugurată în 1869) ni se livrează o listă selectivă cu șefi de stație, iar în privința Ocolului Silvic Costești tot ceea ce aflăm este anul înființării (1948) și o listă cu angajați. Capitolul se încheie cu date despre construirea stației de poștă din satul Costești (1833), date expuse de asemenea tabelar. Sunt prezentate aici o serie de informații amănunțite (de la materialele de construcție folosite, până la sumele de bani investite și de la numele salahorilor până la numărul cărămizilor din ziduri...).

Înainte de o bibliografie întinsă pe trei pagini (p. 252–254) și de cuprinsul (p. 255–256) de la finalul volumului, găsim inserată o pagină (p. 251) dedicată concluziilor. Se desprinde ideea că și această carte, ca orice monografie, este una neîncheiată și perfectibilă. Dar să le dăm cuvântul pentru ultima oară autorilor spre a-și prezenta concluziile, în stilul lor inconfundabil, păstrându-le ortografia, ortoepia și punctuația: „Din prezentarea acestei monografii ne apare clar, pe ecranul minții noastre, principalele probleme legate de instituțiile din localitatea Costești, care au durat în timp, noile construcții realizate după anul 1968, an în care comuna Costești devine orașul Costești, de tradițiile și obiceiurile din această zonă, de viața culturală – această monografie, considerată neîncheiată, în sensul că vor mai apărea unele documente istorice, unele dovezi arheologice, care să întregescă materialul necesar cercetătorului” (p. 251). Secțiunea concluziilor are un final apoteotic: „Iată ce a însemnat localitatea Costești, în conștiința noastră, în conștiința întregii țări!” (p. 251). Aferim! putem răspunde, după ce „pe ecranul minții noastre” s-au tot proiectat preț de 250 de pagini norii negri ai unui atentat nu numai la limba română, ci chiar la istoria localității Costești. Trist contrast al bucuriei lecturii promise în prefață...

În privința aspectului cantitativ al volumului, cititorul atent observă fără prea mare greutate că circa 100 p. din cele 256 ale cărții, așadar circa 40% din întregul volum, sunt ocupate de tabele, liste, transcrieri de documente edite sau inedite, texte preluate *in extenso* din diverse surse; metodologic vorbind, toate acestea trebuiau să-și găsească locul nu în text, ci într-o secțiune de anexe. Să mai adăugăm și dese situații în care pasaje întregi sunt reluate în text (am semnalat deja perechile „gemene” de la p. 72 și 73, 148–149 și 133, 134 și 152) și iată că vom rămâne cu circa 130 p. (jumătate din carte) munca proprie și originală a autorilor. Despre calitatea celor 130 p. cred că nu mai are rost să vorbim...

Cât despre „numărul și precizia notelor de subsol, prezente în carte” (p. 5), ce mai putem adăuga? Despre număr, nimic de zis, nu pot decât să mă înclin, reamintindu-mi îndemnul constructiv atribuit unui istoric de-acum două generații: „Băieți, nu uitați, băgați mai multe chestii sub nivelul solului”.³⁰ Cu precizia stăm însă mai prost... Să mai spunem că autorilor le rămâne necunoscută uzanța notațiilor curente, gen *Idem*, *Ibidem* și *op. cit.*? Personal, m-am plictisit numărând zecile de note eronat formulate – de ex.: p. 35, notele 11 și 12; p. 19, notele 6–7; p. 123–125, notele 34–50; p. 137–140, notele 105–111 și 114–124, și exemplele ar putea continua nestingherite, însă după câteva pagini am abandonat această „vânătoare” care, prin abundența vânătorului multiplicat până la banalizare, nu-i mai poate produce nicio satisfacție vânătorului.

Foarte dese erori ortoepice și ortografice puteau fi ușor evitate printr-o simplă consultare a unor dicționare de profil sau îndreptare gramaticale: „aceleiași înalte autorități” (p. 119), „1 clasă de maiștri” (p. 160), „o parte dintre informații au fost preluate” (p. 181, nota 1), „Tedeum” (p. 204, 205), „Sfântul Constantin și Elena” (p. 209), „clădirea poștii” (p. 237). Găsim greșeli până și atunci când se redau oiconime despre care se tot vorbește în carte: „Podul Broșteni” (p. 82), „Pârnu-Roșu” (p. 204).

Ar mai fi de remarcat printre punctele slabe ale volumului și faptul că acesta nu este dotat cu o hartă valabilă a localității căreia îi este dedicat. Acea figură bizară, schematică și discutabilă de la p. 13, ce ne este prezentată pe post de hartă a Costeștiului, nu poate fi decât o glumă (și aceea neizbutită).

Din punct de vedere stilistic, aceste „pagini de monografie” au un caracter neunitar, par scrise de mai multe mâini, unele pasaje sunt redactate cu îngrijire și cu respectarea unei sintaxe logice,

³⁰ Radu Constantinescu, *100 de istorioare cu istoricii Epocii de Aur* (Iași: Editura Fides, 1997), 82.

altele, dimpotrivă, sunt grosolane și greu inteligibile. Avem în față, așadar, o lucrare eterogenă ca valoare și informație, în care avalanșa de date, nume și locuri se revarsă fără discernământ și logică, în detrimentul mesajului real al unei astfel de cărți. Mesajul final al unei monografii, abandonat și uitat de autorii celei de față, n-ar trebui să fie altul decât surprinderea vieții adevărate a comunității, ascunsă în spatele unor date reci și inexpressive. Prinși în acest hățis pe care tot ei l-au creat, autorii s-au pierdut în detalii, multe ne semnificative, fără să reușească să contureze măcar trăsăturile generale, definitorii, ale problematicii tratate.

În final, fie-mi permisă o întrebare: *cui prodest* o astfel de maculatură pe post de monografie de oraș? Poate autorilor: primului, pentru că și-a văzut împlinită o iresponsabilă „pohtă ce-a pohtit”, iar celui de-al doilea, prin bifarea la CV a unei noi „lucrări științifice fundamentale”, cum o numea prefațatorul încă de la bun început (p. 5). În nici un caz însă eventualului cititor supus unui supliciu feroce de la prima până la ultima pagină, nici editurii universitare căreia o asemenea lucrare nu-i poate aduce decât deservicii și discreditare, și nici locuitorilor Costeștiului care meritau o altfel de monografie. Oricum ar fi, acest deplorabil surrogat la ideea de monografie de oraș este un bun exemplu pentru ilustrarea fundăturii mocirloase și a penibilului jalnic unde poate conduce lipsa de profesionalism, de responsabilitate și de vigilență a tuturor celor implicați într-un asemenea proces ce s-a dorit unul științific, cultural și academic. „Somnul rațiunii zămislește monștri”, așa cum postulă încă de-acum două secole Francisco José de Goya y Lucientes – o concluzie ce ar fi putut sta foarte bine și la începutul acestor rânduri, pe post de motto.

Dragoș Măndescu

București – 550 de ani de la prima atestare documentară 1459–2009.

Coordonator RADU OLTEANU. Texte de CONSTANTIN REZACHEVICI, ADRIAN-SILVAN IONESCU, EMANUEL BĂDESCU, CEZARA MUCENIC, ADRIAN MAJURU. Editat de ArCub – Centrul de proiecte culturale al Primăriei Municipiului București, [2009], 290 p., il.

Lucrarea cu titlul de mai sus este un album-carte (sau o carte-album), dedicat(ă) orașului București. Ea conține numeroase imagini de obiecte istorice, reproduceri de stampe și fotografii, din colecțiile speciale păstrate la Biblioteca Academiei Române, Muzeul Național de Artă al României, Muzeul Municipiului București, Muzeul Militar Național, Arhivele Naționale, dar și din colecții particulare. Alături de acestea își găsesc locul și fotografiile recente, realizate de Radu Olteanu, Cristian Radu, Andrei Pandele, Cristian Malide, Ștefan Tuchilă, Mircea Struțeanu, Ștefan Cristescu. Tot materialul imagistic, de o calitate ireproșabilă, a fost prelucrat cu îndemănare și măiestrie de Radu Olteanu. Și pentru că Radu Olteanu este un artist entuziast, dar nu un istoric, calitatea de carte a lucrării este legitimată de semnăturile a patru istorici renumiți, autori ai textului structurat în patru capitole. Prefața este semnată de Adrian Majuru.

Constantin Rezacheveci prezintă *Bucureștii Evului Mediu până la 1821* (p. 10–64), conținutul textului domniei sale fiind reflectat de titlurile subcapitolelor³¹: *A existat un Bucur?*; *Mircea cel Bătrân și Curtea de Dâmbovița*; *Bucureștii – nod al drumurilor comerciale*; *Vlad Țepeș și „Cetatea București”*; *„Minunatul scaun al Bucureștilor”*; *Ulițe podite și drumuri comerciale*; *Județul Necula cu cei 12 părgari*; *Biserici și mănăstiri de călugări*; *Războaie, jafuri, incendii, ciumă*; *Palanca lui Sinan pașa*; *Prădăciunile ardelenilor lui Gabriel Báthory*; *Mănăstirea Radu Vodă*; *Matei Basarab*; *Renașterea și extinderea Bucureștilor*; *Vremuri tulburi*; *Bucureștii – reședință domnească unică*; *Noile mahalale*; *Șerban Cantacuzino*; *Constantin Brâncoveanu*; *Podul Mogoșoaiei*; *Turnul Colții*; *Ștefan Cantacuzino*; *Primii fanarioți*; *Agonia Curții Domnești*; *Curtea Nouă*; *Dispariția Curții Vechi și apariția hanului lui Manuc*; *Curtea Arsă*; *București – un oraș mare*; *Incendii, cutremure, inundații*; *Alimentarea cu apă*; *Orașul hanurilor*.

³¹ Prezentarea acestora este necesară și din cauza faptului că lucrarea nu are un *Cuprins*.

Adrian-Silvan Ionescu scrie despre *Trei secole de modă în București* (p. 65–99), iar Cezara Mucenic ne descrie *Casele, palatele, bisericile, străzile mari și mici în Bucureștii secolelor XIX și XX* (p. 100–133).

În sfârșit, Emanuel Bădescu face o trecere în revistă a *Grădinilor vechiului București* (p. 134–139): *Alcazar, Bellu, Belvedere, Blanduziei, Bordei, Grădina cu cai, Castrușoara, Creangă, Eliad, a Episcopiei, Giafer, Giagoga, Gramont, Icoanei, Ioanid, Laptiev, Opler, Oracini, Oteteleşanu, Procopaia, Rașca, Sans-Souci, Șapte nuci, Scufa, Șlater, Spirea, Stavri, Tei, a Tirului German și Union*.

Coordonatorul lucrării spune, în alt loc: „Îmi place istoria, îmi plac și monumentele, fie ele castele sau bordeie. Și tare mă mai enervează falsa istorie, generatoare de naționalisme ieftine. Răsfoiește cu atenție site-ul ăsta. Sigur vei găsi multe chestii interesante de care nu știai”.³²

Mărturisesc că am aflat multe lucruri pe care nu le știam și din lucrarea prezentată aici, care mi-a oferit ocazia să descopăr un alt București, de mult dispărut, uneori superb și alteori grotesc, loc al bunăstării sau al sărăciei extreme, al culturii sau al nepăsării. Un oraș altfel, dar încă foarte asemănător celui din prezent.

Imaginile sunt atât vederi generale cât și parțiale, ele înfățișând monumente civile și religioase, locuințe și sedii administrative, de bănci sau de firme, restaurante și cafenele, parcuri și grădini, detalii arhitecturale sau de decor.

Textele explicative ale celor peste 600 de imagini (contabilizând aici atât imaginile intercalate în text cât și cele 400 din finalul lucrării), aparțin coordonatorului acestui proiect, efortul de documentare, selecție și redactare fiind mai mult decât lăudabil.

Modalitatea de utilizare a imaginilor nu a fost întotdeauna cea mai fericită. Câteva exemple în care aranjarea imaginilor încalcă mai ales regulile cronologiei, dar și cele ale folosirii de surse compatibile, dovedind, cel puțin, lipsă de inspirație:

– așezarea, imediat după gravura lui Aegidius Sadeler, înfățișându-l pe Mihai Viteazul în anul 1600 (p. 22) și într-un text care se referă la perioada contemporană acestuia, a picturii lui Luigi Mayer, reprezentând mănăstirea Mihai Vodă în 1794 – pe atunci având rol de Curte domnească (temporară) – (p. 23), urmată de frumoasa acuarelă de la 1830 ce ne arată împrejurimile mănăstirii Radu Vodă (p. 24–25);

– imaginea de la p. 56 (autor fiind tot Luigi Mayer) nu reprezintă „sala tronului din Palatul domnesc de pe dealul Spirii, numit mai apoi și Curtea Arsă”, ci o încăpere din mănăstirea Mihai Vodă (Curtea domnească amintită mai sus), unde Alexandru Moruzi l-a primit pe Sir Robert Ainslie, fost ambasador la Poartă, în trecere prin București, în drumul său de la Constantinopol la Londra, în iulie 1794;

– includerea unei fotografii de mormânt din cimitirul Bisericii Grecilor, descoperit în zona Lipsani (2007), alături de litografia lui August Raffet (1837) reprezentând Biserica și hanul Grecilor, sub un text ce redă descrierea orașului București, făcută de Evlia Celebi pe la 1660 (p. 31);

– inserarea imaginii măcelăriei lui Auguste Lancelot (1860) pe aceeași pagină (p. 91) cu Pavel Kiseleff, Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei sau a portretului regelui Carol I între carele cu boi (p. 140) și vederea Căii Victoriei (p. 141).

În privința textelor lui Radu Olteanu, remarc doar existența unui pleonasm încă din titlu. Din nefericire, termenul de „atestare documentară” este tot mai adesea utilizat în literatură „de specialitate”, devenind la fel de obișnuit ca și altele, deja „consecrate” cum ar fi „cetate fortificată” sau „Poarta Otomană”.

La final, i-aș sugera domnului Olteanu mai multă atenție în formularea unor fraze „definitive” ca cea de la începutul *Cuvântului înainte* (alcătuit din nouă paragrafe-idei): „nu există desene, picturi sau gravuri [înfățișând orașul București] mai vechi de veacul al XVIII-lea”. Ba există. Nu multe, e drept, în cea mai mare parte fanteziste, într-adevăr, nu suficiente pentru a „descrie în imagini o istorie”, dar există reprezentări ale Bucureștiului dinaintea secolului al XVIII-lea. Amintesc doar câteva, existente (și) în colecția de stampe a Bibliotecii Academiei Române, consultată de domnia sa, și publicate de mai multe ori de-a lungul timpului: gravura din 1688, semnată de Jakob Haerewijn, cu titlul *Bucharest in Moldavia aan de Revier Dembowicen*³³; *Buchorest*, vederea generală a orașului

³² *Despre mine*, în blogul domnului Radu Olteanu, la <http://art-historia.blogspot.com>.

³³ Domnul Constantin Rezachevici chiar face referire la această imagine în textul domniei sale, vezi p. 31.

semnată de Johann Teodoro Boetio, „inspirată” de prima, publicată în 1717; variantele numite *Bucherest* și *Bukorest*³⁴ ale aceleiași imagini și gravura *Prospect der Stadt Bukarest in der Wallachey*.

După fulminanta publicitate de care a avut parte și după mai multele prezentări publicate în mediile electronice (cam toate cu același text), lucrarea a avut un succes ce poate fi apreciat și de obținerea Premiului „George Potra” al Fundației Culturale Magazin Istoric.

Recomand această lucrare atât urbaneștilor, istorici sau arhitecți, cât și iubitorilor orașului de pe Dâmbovița, autohtoni sau doar vizitatori. Poate ar trebui menționat și faptul că ea nu se găsește în librării (deși a fost prezentă la două ediții ale *Bookfest*), ci poate fi achiziționată doar de la sediul editorului.

Anda-Lucia Spânu

LILIANA POPA, *Oameni și cărți în Sibiul de altădată. Tipografi și tiparnițe, bibliofili și biblioteci, librari și librării în mărturii documentare. Hermannstadt / Sibiu: Schiller Verlag / Editura Schiller, 2010, 376 p.*

Cartea prezentată aici ne este recomandată – după o *Notă* lămuritoare a autoarei, cercetătoare pasionată a documentelor de arhivă – de *Cuvântul înainte* semnat de președintele Consiliului Județean Sibiu, domnul Martin Bottesch și, sub titlul *O carte binevenită și necesară*, de textul șefului Bibliotecii Brukenthal, domnul Constantin Ittu.

Lucrarea este structurată în două părți: *Oameni și cărți în Sibiul de altădată* (120 p.) și *Inventarul librăriei Barth-Gromen-Gänselmayr din 1792* (214 p.).

Autoarea face un istoric al tipografiei în general și al celei sibiene în special – de la 1525 până în secolul al XIX-lea –, acordând o atenție specială oamenilor implicați în această meserie, fără să neglijeze nici rolul oficialităților (magistrat, municipalitate, fisc, guvernii, chiar Curtea de la Viena) în activitatea tipografilor din orașul de pe Cibin. Astfel, în funcție de aportul avut în alcătuirea narațiunii, sunt doar amintiți sau se insistă asupra unor aspecte ale vieții profesionale și personale ale lui Johannes Gübesch, Johann Henrich Crato, Johannes Fabritius, Simon Grüngras, Benjamin Fiebick, Jacobus Thilo, Marcus Pistorius, Cristoph Hildebrandt, Abraham Kertesz Szenci, Stephan Jüngling, Johann Hermelius, Johann Barth senior, Caspar Polumski, Michael Heltzdörfer, Christian Voigt, Johann Habermann, Christian Witsch, Johann Barth junior, Samuel Sárdi, Martin Hochmeister senior, Petrus Barth, Johann-Andreas Barth, Johann Georg Samuel von Closius, Martin Hochmeister junior, Samuel Filtsch, Carl Potzoli, Friedrich Wolff, Wilhelm Krafft, Josef Drotleff ș.a. Toți aceștia au fost, în epocile în care au trăit, binecunoscuți în viața orașului, la a cărui faimă au contribuit cu tipăriturile lor, care au ajuns în mai multe țări din Europa și nu numai.

Producția editorială din Sibiu este analizată în contextul timpurilor în care s-a manifestat, în acest fel doamna Liliana Popa accentuând rolul educativ și formator avut de către materialele tipărite, mai ales în secolul al XVIII-lea, cel al Iluminismului.

Nu sunt uitați nici legătorii de carte sau calfele de tipografi, a căror activitate era esențială pentru producerea cărților. De asemenea, sunt analizate și publicațiile periodice tipărite la Sibiu, nu doar cărțile. Se pare că cenzura este un fenomen care a existat dintotdeauna. Aceasta era exercitată de către universități până la reformele Mariei Tereza. Începând cu acest moment, cărțile au fost organizate în patru categorii: lucrări istorice și politice, lucrări juridice, lucrări teologice și lucrări filozofice, fiecare cu cenzura sa. Iosif al II-lea va limita activitatea cenzurii, potrivit principiului prin care statul trebuie să se limiteze la un minim de interdicții.

Autoarea ne familiarizează și cu date privitoare la bibliotecile și librăriile orașului. Sibiul a avut multe biblioteci, unele alcătuite de instituții, dar mai ales particulare, renumite sau anonime,

³⁴ Reprodusă în carte, la p. 42, dar preluată cu tot cu datarea eronată: „la începutul secolului al XVIII-lea”.

bogate sau modeste. Ca și alte valori și proprietăți, unele s-au bucurat de mare atenție, altele au fost neglijate. În privința vânzării de carte, aceasta s-a realizat la început de către tipografi, în același fel ca orice alt tip de comerț. Cărțile au circulat în forme oficiale și frauduloase, la prima și la a doua mână. Primul negustor de carte cunoscut a fost Benjamin Fiebick (1616), librării, în sensul modern al cuvântului, apărând la Sibiu în plin Iluminism. Prima librărie „adevărată” a fost cea a lui Martin Hochmeister, care a început să funcționeze în 1779, în anul următor deschizându-se și cea de a doua librărie, a lui Petrus Barth.

Cea mai consistentă parte a lucrării este tocmai *Inventarul din 1792* al ultimei librării menționate mai sus, urmare a unei istovitoare și îndelungate activități de reconstituire a numelor autorilor și a titlurilor cărților, sistematizând înregistrările inițiale ale celor 4.229 de cărți nelegate și 1.519 legate, rezultând 3.447 de fișe bibliografice, organizate în mai multe capitole: *Cultură generală. Enciclopedii, lexicoane etc.* (19), *Literatură și artă* (1030), *Religie* (759), *Drept* (84), *Învățământ. Educație în spirit iluminist* (239), *Medicină* (245), *Economie, finanțe, transporturi* (190), *Administrație. Armată* (56), *Politică și societate. Mentalitate. Sociologie. Etnologie* (173), *Istorie. Ordine și asociații* (224), *Geografie, geologie, geognozie* (99), *Științe exacte. Matematică, fizică, chimie, astronomie* (88), *Științele naturii* (84), *Filozofie, psihologie. Științe oculte* (121), *Diverse (cărți de bucate, sport, turism, vânătoare etc.)* (31), *Neîncadrabile* (5).

În completarea cărții, de mare folos sunt pentru cititor, pentru înțelegerea mai profundă a temei tratate, *Genealogiile familiilor Barth, Hochmeister și Gänselmayr*, *Glosarul de termeni specifici*, *Indicele de nume de persoane*, lista *Arhivelor și fondurilor de arhivă studiate* de autoare și *Bibliografia*.

Oameni și cărți în Sibiul de altădată este o carte bine scrisă și temeinic documentată, care încununează bogata activitate publicistică și de cercetare a autoarei. Lectura acestei lucrări este plăcută și incitantă, motiv pentru care o recomand călduros tuturor categoriilor de cititori.

Anda-Lucia Spânu

CORNELIU CRĂCIUN, *Viața cotidiană în Oradea interbelică.*

Oradea: Editura Primus, 2010, 272 p., 1 h.

Istoriografia consacrată municipiului de pe Crișul Repede s-a îmbogățit cu o nouă carte, datorată lui Corneliu Crăciun și consacrată unui aspect mai puțin cercetat: viața de zi cu zi a orădenilor din perioada interbelică. Dacă până în 1989 erau preferate în cercetare „masele populare” în detrimentul personalităților, după această dată raportul s-a inversat, elitele aflându-se în centrul atenției. Totuși, sub formula vieții cotidiene au apărut, în ultimele două decenii, o serie de studii care au în vedere viața și activitatea celor mulți, a majorității locuitorilor orașelor.

Corneliu Crăciun își structurează studiul în 31 de secvențe, ca într-un scenariu cinematografic, dând dovadă de talent literar în expunerea faptelor. Subiectele secvențelor alese au fost stabilite în funcție de opțiunile autorului dar, probabil, și de baza documentară accesibilă (presa vremii, mărturii și documente de arhivă).

Autorul tratează orașul cu viața sa, ca pe o ființă vie, care are suflet și, desigur, o fizionomie particulară. Pentru a o contura, el recurge uneori și la comparații cu situații similare din alte centre urbane. El a avut șansa să găsească în gazetele și revistele orădene interbelice („Familia”, „Cele trei Crișuri”, „Gazeta de Vest”, „Tribuna”) adevărate studii despre viața municipală, despre urbanism, despre problemele edilitare, sociale și culturale ale orașului. Apelând însă la un stil literar, cercetătorul nu a abdicat de la cerințele științifice, de la argumentarea și ilustrarea afirmațiilor sale cu exemple concrete, cu date statistice privind evoluția economică, demografică, edilitară.

Uneori, tablelele cu date sufocă textul, ca în cazul secvenței demografice. Pe lângă datele despre populație de la recensăminte, aflăm aici și un tabel cu promovabilitatea din liceele orădene și din școlile profesionale. Constatăm că învățământul nu are o secvență proprie, deși elevii și studenții au înviorat cu prezența lor viața cotidiană a oricărei așezări.

La fel, o încercare de reglementare a amplasării firmelor luminoase din 1936, ne este prezentată în secvența despre consumul de curent electric și apă, deși există un capitol consacrat economiei. De altfel, datele privind consumul menționat sunt relevante pentru nivelul de civilizație al urbei.

Elocvente pentru progresele culturii sunt constatările din secvențele despre cinematograful, radio, ziare, lectură, dar ar fi fost firească abordarea lor alături de învățământ, la capitolul cultură, care figurează în carte, dar analizează comunicarea interetică la acest nivel, manifestările artistice (expoziții, concerte date inclusiv de Enescu și Bartók, spectacole de teatru), care dovedesc o intensă activitate în acest domeniu, diversificată de filmele prezentate zilnic de cele câteva cinematografe din oraș, corect prezentate ca factori de „democratizare” a culturii, la care aveau astfel acces și cele mai largi categorii ale populației. În ceea ce privește radioul, nu aflăm cât de răspândite erau în Oradea aparatele de recepție, eventual ce posturi se ascultau.

Între cele mai reușite secvențe este cea dedicată vieții economice și reclamei din Oradea interbelică. Deosebite la Oradea în epocă au fost expozițiile, inclusiv un târg de mostre, reclame din ziare, analizate cu competență și însoțite de imagini. De menționat și concursul de vitrine organizat în 1931, care denotă grija pentru marketing a comercianților, dar și pentru aspectul orașului. În același an se înregistrează și începerea activității Burselor de Mărfuri din oraș, care relevă gradul de dezvoltare a vieții economice.

De o prezentare incitantă se bucură și străzile cu viața lor animată în centru, cu gropi și noroi la periferii. Autorul sugerează plastic și cu câteva imagini viața străzilor, cu multiplele sale aspecte, inclusiv strada ca scenă politică, loc al manifestațiilor. Acest ultim aspect putea fi întregit cu momentul adevăratelor lupte de stradă din oraș din timpul congresului studențesc de la Oradea (1922). În finalul secvenței este menționată schimbarea numelor de străzi, odată cu mutațiile politice survenite. Era necesară cel puțin o trimitere la anexa în care este reprodus tabelul din 1931 cu denumirile vechi și noi ale străzilor, tabel care însoțea harta, reprodusă la sfârșitul cărții.

Problema veșnic actuală a transportului din oraș este, de asemenea, un capitol bine realizat al lucrării. Sunt abordate starea căilor și a mijloacelor publice de transport, regulamentele de circulație, noutățile apărute (ceasul de taxare la taxiuri). Limitarea vitezei și apariția deja din 1928 a polițiștilor care se ocupau doar de circulație sunt tratate într-o altă secvență, aceea consacrată insecurității spațiului public. Se constată că factorii care periclitau securitatea persoanei în oraș erau aceiași în anii interbelici ca și astăzi: înmulțirea vehiculelor, poluarea sonoră, praful, câinii comunitari. Alte elemente ale insecurității sunt tratate în secvențe separate: spargerile, furturile și incendiile.

Acești factori sunt în strânsă legătură cu starea de sănătate a populației, dar abordarea acesteia este amânată de tratarea, adecvată, a presei (ziare – număr, jurnaliști, distribuție, cenzură). După prezentarea instituțiilor sanitare aflăm despre acțiunile corpului medical de combatere a epidemiilor, despre activitatea farmaciilor.

În capitolul rezervat „timpului”, autorul face distincție între „timpul laic” și cel sacru, dedicat sărbătorilor religioase. În ceea ce privește spațiul orașului, este constatată, și la Oradea, ca și în alte părți, diferența dintre centru și periferie. În ambele, se găseau și „marginalii” societății (cerșetorii).

Divertismentul, posibilitățile de petrecere a timpului liber, sunt tratate în secvențele speciale despre „localuri” (cafenele, restaurante, săli de jocuri, bodegi, berării, grădini de vară) și despre sport, care atrăgea tot mai mulți amatori, ca practicanți și spectatori, despre ștrand.

Aspectul orașului, de la întindere și curățenie la întreprinderile care se ocupă de gospodărirea urbei și la regulamentele pentru construcții, este atent creionat de autor și este ilustrat cu extrase largi din documente.

Alimentația locuitorilor indică, așa cum constată autorul, și măsura în care civilizația este o obișnuință. Prețurile alimentelor, locurile de desfășurare, calitatea produselor, toate sunt prezentate convingător și întregesc imaginea cotidiană a orașului interbelic.

La fel de reușită este secvența consacrată morții: de la locurile de veci, la cortegiile și monumentele funerare, la cimitire și sinucideri.

Nu trebuie omisă nici secvența în care este prezentată activitatea cotidiană a elitei orădene interbelice. „Înalta societate” se reunea la baluri, carnavaluri, manifestări filantropice, la ceaiuri dansante, grupată de obicei pe profesii și pe etnii. Autorul subliniază numărul mare al acestor acțiuni culturale și de divertisment.

Probabil nu întâmplător, secvența despre copiii orașului este plasată la sfârșitul lucrării, pentru a sugera viitorul societății orădene după perioada analizată. Autorul îi află menționați pe copii în sursele folosite doar la serbări școlare sau de binefacere, la manifestări pentru ajutorarea orfanilor ori a copiilor săraci, la acțiunile de vaccinare. Cea mai intensă prezență a copiilor era însă în școli. Dimineața și la prânz, atunci ca și astăzi, elevii se grăbesc spre școală sau spre casă, în uniformele școlilor, animând curțile instituțiilor de învățământ și străzile din preajma lor. Este o imagine care lipsește din carte, dar care, cu siguranță, se întâlnește și în Oradea interbelică.

Volumul se încheie cu o listă bibliografică și cu anexele deja menționate.

Istoria interbelică a municipiului de pe Criș ne este mai apropiată după lectura acestei cărți, autorul reușind să reconstituie multe scene de viață prin prezentările și analizele sale, iar uneori și prin ilustrațiile care însoțesc textul. Elaboratul de față este o încercare izbutită de a reînvia imaginea vieții cotidiene trepidante din Oradea interbelică.

Vasile Ciobanu

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ / THE SCIENTIFIC LIFE

Sesiunea de comunicări științifice a Comisiei de Istorie a Orașelor din România *Mediul geografic și dezvoltarea orașelor.* Pitești, Muzeul Județean Argeș, 28–29 octombrie 2010

Cum se convenise încă de la începutul anului, sesiunea de comunicări științifice din 2010 a Comisiei de Istorie a Orașelor din România s-a desfășurat la Pitești, gazda fiind Muzeul Județean Argeș. Încă din 1970, fără întrerupere, muzeul piteștean organizează în fiecare an sesiunea de comunicări științifice cu participare națională intitulată „Ecosinteze și etnosinteze carpatine”, ajunsă deja la cea de-a 41-a ediție. La invitația conducerii muzeului, Comisiei de Istorie a Orașelor din România i-a fost pusă la dispoziție o secțiune separată în cadrul programului general al sesiunii piteștene. Cum, invariabil, sesiunea muzeului argeșean se desfășoară toamna, la final de octombrie (28 octombrie 1928 fiind data înființării la Pitești a Ateneului Popular „Gheorghe Ionescu-Gion”, societate culturală de la care se revendică actuala instituție muzeală argeșeană), și în acest an s-a respectat modelul înrădăcinat prin tradiție, cele două zile alocate manifestării științifice fiind 28 și 29 octombrie. Iar pentru ca tematica sesiunii Comisiei să fie în concordanță cu denumirea sesiunii piteștene, titlul secțiunii Comisiei de Istorie a Orașelor a fost „Mediul geografic și dezvoltarea orașelor”.

Deschiderea festivă a sesiunii a avut loc în dimineața zilei de 28 octombrie, pe lângă cuvintele de bun venit din partea gazdelor (conf. univ. dr. Spiridon Cristoceca – directorul general al muzeului), rostind alocuțiuni reprezentanți ai breslei istoricilor (dr. Constantin Rezachevici) și ai muzeografilor (dr. Filofteia Pally). Cuvântul de salut din partea Comisiei de Istorie a Orașelor a fost rostit de conf. univ. dr. Vasile Ciobanu, prilej cu care domnia sa a făcut și o succintă dar completă prezentare a Comisiei, a scopului și obiectivelor pe care le urmărește, a modului și a metodelor de lucru, ca și a principalelor realizări. În sfârșit, ca un gest de grațitudine, dar și ca un simbol al bune colaborări, o serie de publicații ale Comisiei au fost donate bibliotecii muzeului gazdă.

Prima serie de comunicări, desfășurată în după-amiaza zilei de 28 octombrie în sala de protocol a Muzeului Județean Argeș și moderată de domnii Teodor O. Gheorghiu și Vasile Ciobanu, a grupat câteva studii de caz aplicate pe tematica generală a sesiunii. Astfel, au fost aduse în discuție chestiuni punctuale legate de influența anumitor elemente ale mediului geografic (relief, micro-topografie, cursuri de apă, pânza freatică) asupra unor orașe precum Curtea de Argeș (Daniela Giugea), Câmpulung (Carmen Oprescu), Brăila (Ionel Căndea și Costin Croitoru) și Pitești (Dragoș Măndescu). O altă comunicare a subliniat importanța activității lui Otto Folberth la înrădăcinarea conceptului de *Ladschaft* în Transilvania (Michel Tanase). Fiecare dintre comunicări a fost urmată de discuții.

După-amiaza primei zile a sesiunii s-a încheiat cu întrunirea Adunării generale a Comisiei de Istorie a Orașelor din România. Ședința a fost prezidată de domnul Vasile Ciobanu, președintele Comisiei, tot domnia sa fiind cel care a prezentat Raportul de activitate pe anii 2009–2010.

Alte cinci comunicări au fost prezentate a doua zi, 29 octombrie. În această a doua serie, moderată de Carmen Oprescu, s-au regăsit comunicări cu tematică extrem de generoasă și incitantă, toate însoțite de un bogat material ilustrativ: apa văzută ca factor determinant în dezvoltarea orașelor (Virgiliu Z. Teodorescu), târgurile medievale din sud-vestul României și relația lor cu mediul natural (Teodor O. Gheorghiu), mediul geografic reprezentat în imaginile istorice ale orașelor (Anda-Lucia Spănu), geografia Transilvaniei și toponimicele reflectate în Ridicarea Iosefină (Mariana Vlad), gazul

metan și dezvoltarea unor orașe din Transilvania (Vasile Ciobanu). Discuțiile au fost prezente, evident, în cazul fiecărei comunicări.

În paralel cu lucrările acestei sesiuni, s-a desfășurat în amfiteatrul Muzeului Județean Argeș sesiunea anuală de comunicări științifice a muzeului respectiv, secțiunea de istorie-arheologie având tema „Reședințe domnești”. Organizatorii au argumentat alegerea acestei teme prin realitatea istorică a amplasării primelor reședințe ale Țării Românești, Curtea de Argeș și Câmpulung, în spațiul argeșean. Comunicări legate de aceste reședințe domnești, dar și despre Târgoviște și București, au susținut, printre alții, Constantin Rezachevici, Nicolae Constantinescu, Măriuca Radu, Gheorghe Cantacuzino, Gheorghe Mănușu Adameșteanu, Radu Ștefan Vergatti. Nu au fost ocolite nici reședințele domnești temporare, precum Târgșoru Vechi, Mănăstirea Comana, Strehaiia, Gherghița, Mănăstirea Glavacioc ori Pitești. Majoritatea acestor comunicări vor fi editate într-un volum unitar, ce se anunță de pe acum unul de rezistență, în cadrul periodicului *Argesis*, volum pe care îl așteptăm să iasă de sub tipar în toamna anului 2011.

Prin prisma calității participanților și a subiectelor abordate, prin discuțiile extrem de interesante, dar și prin organizare, sesiunea de comunicări științifice de la Pitești poate fi considerată o reușită și poate constitui oricând un exemplu demn de urmat pentru instituții similare, muzeale, de cercetare, academice sau chiar universitare, care intenționează organizarea unor astfel de reuniuni profesionale. Mai mult, reunirea sub formă de articole a comunicărilor susținute atât la secțiunea „Mediul geografic și dezvoltarea orașelor”, cât și la cea intitulată „Reședințe domnești”, sub formă de articole sau studii, în cadrul publicațiilor *Historia Urbana*, tomul XIX/2011, respectiv *Argesis*, seria Istorie, tomul XIX/2010, va fi în măsură să furnizeze celor interesați un bogat material științific, grupat tematic / practic, unul dintre cele mai relevante beneficii ale acestor sesiuni.

Dragoș Măndescu

Al XXI-lea Congres Internațional de Științe Istorice, Amsterdam, 22–28 august 2010

Între 22 și 28 august 2010, Universitatea din Amsterdam (Universiteit van Amsterdam), Societatea de Istorie Regală Olandeză (Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap), Biblioteca Regală (Koninklijke Bibliotheek) și Institutul Internațional de Istorie Socială (International Institute of Social History) au găzduit la Amsterdam al XXI-lea Congres Internațional de Științe Istorice, manifestare de înaltă ținută științifică, ce are loc o dată la cinci ani. Cu această ocazie s-au reunit cercetători de pe toate continentele, ce au dezbătut diverse teme de istorie, comunicările fiind grupate și în funcție de apartenența la una din asociațiile sau comisiile internaționale de specialitate (de istorie a relațiilor internaționale, demografie istorică, diplomatică, istorie a orașelor, istorie maritimă, pentru a menționa câteva). Din partea României au participat istoricii Dan Berindei, Ioan-Aurel Pop, Răzvan Teodorescu, Cristian Luca, Viorel Achim, subsemnatul și alții (programul complet al congresului se află la adresa <http://www.ichs2010.org/programme.asp?all=1>).

Comisia Internațională pentru Istoria Orașelor a fost implicată în acest congres prin organizarea a două sesiuni de comunicări: pe 24 august, comunicările grupate sub titlul *The City as Culture*, sesiune organizată și moderată de doamna Marjatta Hietala; pe 25 august, comunicările reunite sub titulatura *City, Knowledge and Communication*, moderator fiind președintele comisiei, domnul Michel Pauly. La această a doua reuniune, ce s-a dorit o sinteză a discuțiilor pe teme de comunicare desfășurate la precedentele trei conferințe ale comisiei, au prezentat lucrări șase participanți: Carlos Lopez Galviz (*Metropolitan Communications and the Experience of Urban Form: London, Paris, and the City Railway*), Marco Mostert (*Medieval Urban Literacy*), Patrick Wadel (*L'académie équestre de Besançon au*

XVII et XVIIIème siècle: transmetteur européen de la culture équestre), Finn-Einar Eliassen (*Across the Street and through the Continents: Towns and Communication in Local and Global Perspective*, text pregătit împreună cu Katalin Szende), Arjan van Dixhoorn (*Performative Literary Culture and Public Knowledge*) și Laurențiu Rădvan (*Town Streets in the Romanian Principalities. The Long Road from Wood to Stone (17th – 19th centuries)*). Cuvântul final i-a aparținut lui Derek Keene, de la Centre for Metropolitan History, University of London, care a sintetizat contribuțiile autorilor. A doua zi a avut loc adunarea generală a comisiei, prezidată de domnul Michel Pauly, care a discutat ultimele detalii privitoare la organizarea următoarelor conferințe ale comisiei, cea din 2011 urmând să fie găzduită de România, la Sibiu.

Înainte de încheierea oficială a congresului, a avut loc adunarea generală a Comitetului Internațional al Științelor Istorice. Acesta a ales drept președinte pe doamna Marjatta Hietala, care este și reprezentanta Finlandei în Comisia Internațională pentru Istoria Orașelor, și a decis ca peste cinci ani congresul să fie organizat în China.

Laurențiu Rădvan

Către autori

Anuarul *Historia Urbana* promovează publicarea de articole, studii și note bibliografice axate pe subiecte de istoria orașelor. Comitetul de redacție, pe baza propunerilor referenților, are dreptul de a respinge materialele lipsite de valoare științifică și poate să solicite autorilor revizuirea textelor pentru a corespunde exigențelor profesionale specifice revistei. De asemenea, redacția respinge articolele care au mai fost publicate în alte reviste sau cărți. Manuscrisele și CD-urile predate la redacție nu se restituie autorilor.

Textul:

Manuscrisele vor fi predate redacției atât imprimat, cât și pe suport informatic, în fișiere *.doc sau *.rtf. În ambele variante textele trebuie să coincidă în totalitate.

Textele manuscriselor vor fi redactate cu programul Word / Microsoft Office (sau cu alte programe care salvează fișiere compatibile cu Word), cu fonturi Times New Roman (excepție caracterele speciale – chirilice, grecești etc.), de mărime 12, la un rând și jumătate, cu paragrafele de 1 cm. Notele vor fi dispuse la subsolul paginii (*footnote*), mărimea fonturilor fiind de 10. Se vor păstra pe fiecare pagină margini de cca 3 cm, pentru corecturi.

Redacția recomandă traducerea integrală a manuscriselor în limba engleză sau într-o limbă de circulație internațională. În cazuri particulare, în funcție de specificul subiectului și conținutului, dar și din alte considerente obiective, redacția va opta pentru publicarea unor studii și articole în limba română.

Rezumatul, cuvintele cheie și referințele despre autori:

Indiferent de limba în care sunt redactate (inclusiv engleză), manuscrisele vor fi însoțite de rezumate în limbile română și engleză. Tot în limba engleză se vor traduce titlul lucrării, 5–10 cuvinte-cheie referitoare la subiectul lucrării și câteva referințe despre autor (titlul științific, funcția, profesia, instituția unde activează, adresa acesteia, un nr. de telefon și o adresă de e-mail). Rezumatul poate varia ca întindere, de la 150–300 de cuvinte (o jumătate de pagină), în cazul articolelor de maximum 20 de pagini, până la 2.000 de cuvinte, în cazul articolelor ample și publicate în alte limbi, excepție făcând engleza.

Sistemul critic:

Sistemul de note utilizat de *Historia Urbana* este cel occidental, fapt pentru care vă recomandăm să utilizați MANUALUL DE STILURI CHICAGO. (Referințe la: http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html).

Se vor respecta abrevierile folosite în revista *Historia Urbana*, scrise cursiv, ori se vor propune altele noi, dacă va fi cazul.

Orice referință bibliografică, din text sau de la sistemul critic, care nu este în limbile română, engleză, franceză sau germană, va fi urmată, între paranteze drepte, de traducerea în limba în care este redactat articolul (română sau o limbă de circulație internațională). Referințele redactate cu caractere slave (din rusă, bulgară) vor fi transliterate după normele utilizate de Academia Română (vezi <http://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Transliterare>). Abrevierile care desemnează termeni specifici unui anumit domeniu (din jargonul profesional) și care nu sunt de uz general vor fi însoțite – doar la prima menționare în text – de explicarea lor, cuprinsă între paranteze rotunde. De exemplu: „PUG (plan urbanistic general)”.

Ilustrația:

Componentele grafice (tabele, imagini, planșe, hărți, schițe etc.) trebuie să fie de cea mai bună calitate. Ele vor fi anexate sub formă de fotografii, fotocopii („Xerox”), printuri (pe imprimantă laser) sau schițe de mână. Se acceptă și materiale scanate, alb-negru, la o rezoluție minimă de 360 dpi, în format JPG. Dimensiunile materialelor grafice nu vor depăși dimensiunile oglinzii paginii de revistă (190×130 mm). Rugăm atenție la calitatea ilustrațiilor!

Toate materialele grafice vor conține, pe verso sau pe margine, referințe de identificare și numere de ordine (Fig. 1, Il. 1, Planșa 1 etc.), a căror corespondență se va regăsi în text și la lista ilustrațiilor. Manuscrisele însoțite de materiale grafice vor cuprinde, sub forma unei **Liste a ilustrațiilor**, anexată la sfârșitul textului, referințe despre dispunerea și succesiunea acestora în text (sau la sfârșitul textului), precum și legende sau indicații despre ceea ce reprezintă respectivele ilustrații.